

Sosiaalisen tuen ja tukitoimien rooli yhdyskuntaseuraamuksissa - työn kehittämistä Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa

Kamppila, Eija

2015 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Sosiaalisen tuen ja tukitoimien rooli yhdyskuntaseuraamuksissa - työn kehittämistä Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa

Eija Kamppila
Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto, Sosiaali- ja rikosseuraamusalan johtaminen ja kehittäminen
Opinnäytetyö
Toukokuu 2015

Kamppila, Eija

Sosiaalisen tuen ja tukitoimien rooli yhdyskuntaseuraamuksissa - työn kehittämistä Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa

Vuosi

2015

Sivumäärä

57+3

Tämä opinnäytetyö käsitteli sosiaalista tukea ja tukitoimia yhdyskuntaseuraamustyössä. Sen tarkoituksena oli myös täsmentää tukitoimen käsitettä yhdyskuntaseuraamustyössä sekä tuottaa kehittämis ehdotuksia erityisesti tukitoimiin liittyen. Kehittämis ympäristönä toimi Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimisto. Tutkimuskysymyksiä tässä opinnäytetyössä olivat miten sosiaalinen tuki ilmenee yhdyskuntaseuraamustyössä, miten tukitoimen käsitettä määritellään yhdyskuntaseuraamustyössä ja mitä tukitoimia tällä hetkellä on käytössä, miten ohjelmatyö suhteutuu sosiaaliseen tukeen ja tukitoimiin ja mikä on sosiaalisen tuen ja tukitoimien rooli desistanssiprosessissa aineiston valossa? Teoreettinen viitekehys rakentui sosiaalisen tuen ja tukitoimen käsitteiden sekä What Works - ajattelun ja desistanssitutkimuksen ympärille.

Opinnäytetyön aineisto koostui kahdeksasta teemahaastattelusta, jotka on kerätty eri yhdyskuntaseuraamustoimistoista jokaiselta rikosseuraamusalueelta. Lisäksi Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston molemmissa toimipaikoissa teemahaastattelu toteutettiin ryhmähaastatteluna, joihin osallistui toimipaikkojen koko asiakastyötä tekevä henkilökunta. Aineistoa on käytetty pääasiassa yhtenä aineistomassana, mutta kehittämiskohteiden määrittelyä varten yksilöhaastatteluja käytettiin vertailuaineistona ryhmähaastatteluihin nähden. Aineiston pohjalta nousseita kehittämiskohteita työstettiin Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa järjestetyssä työkokouksessa, johon osallistui koko asiakastyötä tekevä henkilökunta toimiston molemmista toimipaikoista. Tässä opinnäytetyössä esitetyt kehittämistyön toimenpide-ehdotukset pohjautuvat pääsääntöisesti työkokouksessa tuotettuihin ajatuksiin ja ehdotuksiin.

Keskeisinä tuloksina opinnäytetyössä nousi esille, että sosiaalisella tuella, erityisesti sen henkisen- ja arvointituen ulottuvuuksilla nähdään olevan tärkeä rooli yhdyskuntaseuraamustyössä. Luottamuksen merkitys asiakassuhteessa korostui, samoin kuin positiivisen palautteen antaminen. Aineiston perusteella yhdyskuntaseuraamustyössä työskentely erityisesti viranomaisverkostojen kanssa koettiin välttämättömän tärkeäksi. Työskentely asiakkaan primaariverkostojen kanssa oli kuitenkin vähäistä eikä kovin suunnitelmallista. Tukitoimen käsitettä yhdyskuntaseuraamustyössä määriteltiin laajasti. Aineiston pohjalta kuitenkin jatkotyöskentelyä ajatellen tukitoimen määrittelyksi nousi, että tukitoimia yhdyskuntaseuraamustyössä ovat kaikki ne tuet ja toimenpiteet, jotka edistävät tuomitun suoriutumista yhdyskuntaseuraamuksesta. Ohjelmatyö nähtiin toimivan myös tukitoimena sen lisäksi, että sillä koettiin voitavan tukea desistanssiprosessia. Keskeisimmiksi kehittämiskohteiksi Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa nousivat tukitoimien kehittäminen yleensä, yhdyskuntapalvelun toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien käyttöönotto sekä verkostotyö.

Asiasanat: sosiaalinen tuki, tukitoimi, yhdyskuntaseuraamustyö, desistanssi, verkostotyö

Kamppila, Eija

The role of social support and support measures in community sanctions - developing work in Vaasa Community Sanctions Office

Year	2015	Pages	57+3
------	------	-------	------

The subject of this thesis was social support and support measures in community sanction work. The thesis also aimed to clarify the concept of support measures and produce improvement propositions particularly associated with support measures. The environment where the development takes place was Vaasa Community Sanctions Office. The research questions in this thesis were how does social support show in community sanction work, how is the concept of support measures defined in community sanction work and what support measures are currently being used, what is the relation between programme work and social support and support measures, and what is the role of social support and support measures in the process of desistance in light of the research material? The theoretical framework was built on the concepts of social support and support measures and around What Works thinking and desistance research.

The research material of this thesis consist of eight theme interviews which were performed in different community sanctions offices in every criminal sanctions region as well as two group interviews in both branch offices of Vaasa Community Sanctions Office. The material has mainly been used as one mass. In order to define the development targets, the material has also been used by comparing individual and group interviews. The development targets that have risen from the material have been discussed in a meeting organized in Vaasa Community Sanctions Office. Every worker from both branch offices of Vaasa Community Sanctions Office who works with community sanctions clients took part in the meeting. The development propositions presented in this thesis are based mainly on the propositions and thoughts expressed in the meeting.

The main conclusion of the thesis is that social support, especially its mental and evaluational dimensions, is seen to have an important role in community sanction work. The importance of trust in the relationship between the client and worker as well as giving positive feedback was highlighted. Based on the material, working with authority networks in particular was considered crucial. Working with a client's primary networks was scarce and not so systematic. The concept of support measures was defined broadly. Based on the material and considering follow-up work, support measures were defined to be all the support and actions that help the convict to get through the community sanction. Programme work was seen as a support measures as well as a support on desistance. The main development targets in the Vaasa Community Sanctions Office that came up are developing the support measures generally, improving the overcome in community service and networking.

Keywords: social support, support measures, community sanction work, desistance, network

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Yhdyskuntaseuraamukset Suomessa	9
3	Sosiaalinen tuki, tukitoimet ja yhdyskuntaseuraamustyön lähtökohdat	11
3.1	Sosiaalinen tuki	11
3.2	Tukitoimet, tuki ja kontrolli yhdyskuntaseuraamustyössä	12
3.3	What works - ajattelun ja ohjelmatyön taustaa rikosseuraamusalalla	14
3.4	Desistanssi ja rikollisuudesta irrottautumisen prosessin tukeminen	15
3.4.1	Desistanssista	15
3.4.2	Desistanssin tukeminen rikosseuraamustyössä	19
4	Tutkimusasetelmat	24
5	Tulokset	27
5.1	Sosiaalisen tuen rooli yhdyskuntaseuraamustyössä	27
5.1.1	Materiaalinen ja konkreettinen tuki	27
5.1.2	Henkinen tuki	28
5.1.3	Arviointituki	29
5.1.4	Tietotuki	30
5.1.5	Asiakkaan verkostojen rooli	31
5.2	Tukitoimet yhdyskuntaseuraamuksissa	34
5.3	Ohjelmatyön rooli suhteessa sosiaaliseen tukeen ja tukitoimiin	36
5.4	Sosiaalisen tuen ja tukitoimien rooli desistanssiprosessissa	37
5.5	Aineiston pohjalta esiin nousseet kehittämiskysymykset	39
6	Johtopäätökset.....	42
6.1	Sosiaalinen tuki ja sen suhde desistanssitutkimukseen.....	42
6.2	Tukitoimet ja niiden suhde desistanssitutkimukseen	43
6.3	Ohjelmatyö suhteessa tukitoimiin ja desistanssin tukemiseen	44
6.4	Kehittämiskohteet Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa	45
6.4.1	Tukitoimien lisäämisen tarve lähtee strategisesta tavoitteesta	45
6.4.2	Toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunnit	46
6.4.3	Verkostotyö.....	46
7	Työkokouksessa tuotetut kehittämisajatukset ja toimenpide-ehdotukset	47
7.1	Yhdyskuntaseuraamuksista suoriutumisen edistäminen - tukitoimet	47
7.2	Toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunnit	47
7.3	Verkostotyön kehittäminen.....	48
7.4	Toimenpide-ehdotukset.....	49
7.4.1	Tukitoimet.....	49
7.4.2	Toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunnit	50
7.4.3	Verkostotyö.....	51
8	Pohdinta.....	52

Lähteet	55
Liitteet.....	58
Liite 1: Teemahaastattelurunko.....	58
Liite 2: Haastattelupyyntö.....	59
Liite 3: Pienryhmien tehtävänannot	60

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää miten asiakkaille kohdennettavia tukitoimia ja sosiaalista tukea voitaisiin hyödyntää yhdyskuntaseuraamustyössä ja miten niitä voisi kehittää. Tavoitteena on myös selkeyttää tukitoimen käsitettä yhdyskuntaseuraamuksiin liittyen. Lisäksi pyrkimyksenä on tarkastella sekä sosiaalista tukea että tukitoimia liittyen desistanssiteorioihin. Lähtökohtana on myös huomioida Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston toimintaympäristö. Tutkimuskysymykset liittyvät sosiaalisen tuen ilmenemiseen yhdyskuntaseuraamustyössä, tukitoimen käsitteen määrittelyyn ja olemassa oleviin tukitoimiin, ohjelmatyön suhteeseen sosiaaliseen tukeen ja tukitoimiin sekä niiden rooliin desistanssiprosessissa.

Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa toimeenpannaan yhdyskuntaseuraamuksia, joita ovat nuorten ehdollisen vankeuden valvonta, nuorisorangaistuksen toimeenpano, yhdyskuntapalvelun toimeenpano, valvontarangaistuksen toimeenpano sekä ehdonalaisesti vankilasta vapautuneiden valvonta. Kaikkiin näihin seuraamusmuotoihin voi liittyä kunkin asiakkaan yksilöllisen tilanteen mukaan erilaisia tukitoimia. Lisäksi yhdyskuntaseuraamustyöhön liittyy lausuntotyö. Syyttäjän pyynnöstä Rikosseuraamuslaitos laatii nuoren seuraamusselvityksiä, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmia, yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksiä ja valvontarangaistuksen soveltuvuusselvityksiä ja toimeenpanosuunnitelmia. 1.5.2015 alkaen tehtäväkenttä laajenee entisestään, kun siviilistä vankilaan passitettavien tuomittujen rangaistusajan suunnitelmien laatiminen siirtyy alueellisilta arviointikeskuksilta yhdyskuntaseuraamustoimistoille.

Opinnäytetyön kehittämisenäkökulmaa ajatellen kehittämisympäristönä on Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimisto. Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimisto on henkilöstömäärältään pieni. Henkilökuntaan kuuluu yhdeksän asiakastyöntekijän lisäksi rikosseuraamusesimies, jonka työajasta noin puolet kohdentuu myös asiakastyöhön sekä apulaisjohtaja. Toimiston asiakasmäärä on ollut viime vuodet hyvinkin suuri verrattuna muihin yhdyskuntaseuraamustoimistoihin. Lisäksi toimiston toimialue on hyvin laaja kattaen Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan maakunnat. Kokonaisuuteen vaikuttaa myös se, että henkilökunta on jakautunut kahteen toimintakulttuuriltaan hyvin erilaiseen yksikköön, Vaasan ja Seinäjoen toimipaikkaan. Toiminta-alueen laajuudesta ja henkilöstön jakautumisesta kahden toisistaan suhteellisen kaukana sijaitsevan yksikön välillä henkilökunnan erikoistuminen tiettyyn työtehtävään tai esimerkiksi ohjelmatyöhön ei ole mahdollista vaan kaikki työskentelevät koko yhdyskuntaseuraamustyön laajalla kentällä. Lisäksi Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa yhdyskuntaseuraamusten valmisteluun liittyvää lausuntotyötä ei ole eriytetty alueellisen arviointikeskuksen tehtäväksi vaan toimipaikkojen henkilöstö laatii yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanon lisäksi myös niihin liittyvät lausunnot.

Keskeisinä käsitteitä tässä opinnäytetyssä ovat sosiaalinen tuki ja tukitoimet yhdyskuntaseuraamustyössä. Raija Väisänen ja Marja Väänänen-Fomin (2014, 147-149) analysoivat yhdyskun-

taseuraamustyön tavoitteita, linjauksia ja työtä ohjaavia periaatteita sosiaalityön työorientaatioiden kannalta. Aineistonaan he ovat käyttäneet yhdyskuntaseuraamustyötä ohjaavia rikosseuraamuslaitoksen sisäisiä asiakirjoja. Heidän mukaansa asiakirjoissa on tunnistettavissa asiakastasolla huomion kiinnittyminen arvojen näkymiseen ihmisen kohtaamisessa sekä tukeen ja kontrolliin. Tällöin henkilökohtaisen vuorovaikutuksen ja hallinnollisten toimenpiteiden työorientaatiot yhdistyvät. Väisäsen ja Väänänen-Fominin mukaan yhdyskuntaseuraamustyössä yleiseksi tehtäväksi voidaan tunnistaa yksilön yhteiskuntakelpoisuuteen saattaminen. Tehtävästä voidaan tunnistaa erilaisten työorientaatioiden piirteitä, joista yhtenä on motivointi ja tuki muutokseen, henkilökohtaisen vuorovaikutuksen työorientaatio. Heidän mukaansa tuen ja kontrollin alueella ilmenee hallinnollisten toimenpiteiden työorientaatiota, mutta myös elämäntilanteen arviointia, motivointia ja palveluohjausta voidaan luonnehtia tukemis- ja auttamistyöksi. Niiden toteutuksessa on tunnistettavissa niin henkilökohtaisen vuorovaikutuksen kuin hallinnollisten toimenpiteiden työorientaatiota.

Sosiaalisen tuen käsitteen voidaan nähdä liittyvän enemmän ihmisen kohtaamiseen ja henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen. Tukitoimen käsitteen voidaan puolestaan nähdä liittyvän enemmän hallinnollisten toimenpiteiden työorientaatioon, koska niiden tulisi olla sellaisia toimenpiteitä, jotka ovat melko tarkasti määriteltävissä. Myös tässä opinnäytetyössä sosiaalisen tuen ja tukitoimen käsitteitä jaotellaan tällä tavoin.

2 Yhdyskuntaseuraamukset Suomessa

Eri yhdyskuntaseuraamukset ovat myös sisällöltään osin erilaisia. Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta ja vankilasta ehdonalaiseen vapauteen päästettyjen valvonta ovat sisällöltään pääasiassa samanlaisia. Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta asettaa valvonnan tarkoituksiksi tukea valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi (L ehdollisen vankeuden valvonnasta 2010/634, 1§). Myös lain ehdonalaisen vapauden valvonnasta 1§ todetaan valvonnan tarkoituksiksi yleisen turvallisuuden lisääminen tukemalla valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi (L ehdonalaisen vapauden valvonnasta 2005/782).

Nuorisorangaistus on alle 18-vuotiaille tarkoitettu rangaistus, joka koostuu valvonnasta, sosiaalista toimintakykyä edistävästä tehtävästä sekä työelämään ja työhön perehtymisestä. Nuorisorangaistuksen tulee sisältää sosiaalista toimintakykyä edistävien tehtävien ja ohjelmien yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Laki edellyttää myös, että tuomion täytäntöönpano on sovitettava yhteen elämänhallintaa ja rangaistuksesta suoriutumista edistävien tukitoimien kanssa. (L nuorisorangaistuksesta 2004/1196, 2§, 3§).

Yhdyskuntapalvelua voidaan tuomita korkeintaan kahdeksan kuukautta pitkän ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tai yli vuoden pituisen ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena. Se käsittää 20-200 tuntia palkatonta yleishyödyllistä työtä yhdyskuntaseuraamustoimiston määräämässä palvelupaikassa. Palvelupaikat ovat voittoa tavoittelemattomia yleishyödyllisiä yhdistyksiä tai yhteisöjä, esimerkiksi kuntien tai seurakuntien yksiköitä. Yhdyskuntapalvelusta voi suorittaa korkeintaan 30 tuntia ja lyhyemmissä tuomioissa korkeintaan puolet osallistumalla yhdyskuntaseuraamustoimiston järjestämään tai hyväksymään uusintariikollisuutta tai päihdeongelmia vähentävään toimintaan. Yhdyskuntaseuraamustoimisto voi myös varsinaisesta työpalvelusta suoriutumista tukeakseen aikatauluttaa osan yhdyskuntapalvelutunneista toimintaan suoriutumisen parantamiseksi. Myös yhdyskuntapalvelunlain 3§:n mukaan valvojan ja apuvalvojan tulee tukea ja ohjata tuomittua hänen sosiaalisessa selviämisesään. (L yhdyskuntapalvelusta 1996/1055, 1§, 3§.)

Valvontarangaistukseen voidaan niin ikään liittää erilaisia tukitoimia joko yhdyskuntaseuraamustoimiston tai ulkopuolisen tahon järjestämänä rangaistuksen suorittamisen tueksi. Muun muassa valvontarangaistuksesta annetun lain 3 luvun 9§:ssä todetaan toimeenpanosuunitelman täsmentämisestä, että suunnitelman tulee sisältää tiedot tuomitun sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisista tukitoimista (L valvontarangaistuksesta 2011/330).

Kuten voidaan huomata, jo yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanoa ohjaava lainsäädäntö lähtee siitä, että tuomittuja on tuettava ja heille on järjestettävä tukitoimia. Tukitoimet mainitaan suoraan nuorisorangaistusta (2004/1196, 3§) ja valvontarangaistusta (2011/330, 9§) koskevissa laeissa. Nuorisorangaistuslaissa tukitoimilla viitataan suoriutumisen tukemiseen kun

puolestaan valvontarangaistuslaissa tukitoimilla viitataan tuomitun sosiaalisen selviytymisen edistämiseen. Yhdyskuntapalvelulaissa puhutaan toiminnan järjestämisestä, jonka tarkoitus on muun muassa lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus (L yhdyskuntapalvelusta 1996/1055, 1§). Laeissa puhutaan myös sosiaalisesta selviytymisestä, mitä tukitoimilla tulisi pyrkiä edistämään. Siis myös lainsäädännön tasolla tuomitulle tarjottavaa tukea on jaoteltu rangaistuksen suorittamista edistävään tukeen ja tuomitun sosiaalista selviytymistä edistävään tukeen.

Yhdyskuntaseuraamuksia koskevaa lainsäädäntöä ollaan uudistamassa. Hallituksen esityksessä eduskunnalle yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi ehdotetaan yhdyskuntaseuraamuksista säädettäväksi yksi yhtenäinen laki, jossa kävisi ilmi eri yhdyskuntaseuraamusten yhteiset ja kullekin seuraamukselle ominaiset piirteet sekä niiden keskinäiset suhteet. Hallituksen esityksen mukaan yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa tultaisiin korostamaan tuomitun sosiaalisen selviytymisen edistämistä ja rikoksettoman elämän valmiuden lisäämistä. (HE 215/2014 vp, 1.)

Hallituksen esityksessä todetaan, että yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyy kaksi perusasiaa. Nämä perusasiat ovat yhdyskuntaseuraamusta suorittavien henkilöiden yhä syvemmät ongelmat ja niiden helpottamiseksi tarvittavat yhä vaativammat toimet sekä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanolle asetettujen tuomitun elämänvalmiuksien kohentamiseksi ja uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi tarvittavat yhä vaikuttavammat toimenpiteet ja palvelut. Esityksessä todetaan johtavien rikollisuusteorioiden korostavan sosiaalisen oppimisen, sosiaalisten sidosten ja lähikontrollin sekä sosiaalisten mahdollisuuksien ja virallisjärjestelmän tuottaman leiman merkitystä. Esityksessä nostetaan esille myös uudempien kriminologisten tutkimusten korostavan rikosuran lakkaamisen olevan otaksuttua monivaiheisempi elämänkulkuun kiinnittyvä psykososiaalinen prosessi ja todetaan näkökulman olevan tärkeä pohdittaessa vaikuttavuusmittauksia. Seuraamusten sisältöjä suunniteltaessa pitäisi esityksen mukaan kiinnittää huomiota rikoksista irtautumista tukeviin suojatekijöihin ja yksilökohtaisen vaikuttamisen ohella pitäisi miettiä keinoja sosiaalisen infrastruktuurin ja niiden sosiaalisten verkostojen vahvistamiseen, jotka helpottavat irtaantumista rikollisesta elämäntavasta ja kiinnittymistä normaaliin elämään. (HE 215/2014vp, 45-47.)

Yhtenä rikosseuraamuslaitoksen strategisena tavoitteena on myös siirtyminen kohti avoimempaa rangaistusten täytäntöönpanoa (Rikosseuraamuslaitoksen strategia vuosille 2011-2020, 2). Myös oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuus katsauksessa todetaan rikosseuraamusten vaikuttavuutta voitavan parantaa laajentamalla yhdyskuntaseuraamusten käyttöä. Katsauksessa tuodaan esille yhdyskuntaseuraamuksien olevan vankeuteen verrattuina vaikuttavampia, kun tavoitteena on rangaistusta suorittavan integroiminen takaisin yhteiskuntaan. Tämän lisäksi yhdyskuntaseuraamusten todetaan olevan vankeutta huomattavasti halvempaa. (Oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus 2014, 15-16.)

3 Sosiaalinen tuki, tukitoimet ja yhdyskuntaseuraamustyön lähtökohdat

3.1 Sosiaalinen tuki

Timo Toikon (2005, 213) mukaan sosiaalityön menneisyyden työtavoista voidaan nostaa esille kaksi sosiaalityön sisältöä määrittävää peruselementtiä, joita ovat materiaallinen ja ei-materiaallinen auttaminen. Hänen mukaansa sosiaalityötä tehdään toimipaikoissa, joissa korostuu niin materiaallinen kuin ei-materiaallinen auttaminenkin. Toikko toteaa ei-materiaalisen elementin olevan idea, jonka oletetaan mahdollistavan muutoksen yksilön, ryhmän tai yhteisön elämässä.

Kirsi Juhila (2006, 56, 63, 200) nostaa esille syrjäytymiskeskustelun ja sosiaalialan työn kytkeytymisen siihen. Hänen mukaansa sosiaalityön ammattilaiset ovat erityisroolissa syrjäytymisen vastaisessa työssä. Yhteiskuntapolitiikan tehtäväksi määritellään hänen mukaansa ihmisten elämäntilanteisiin liittyvien riskien ehkäiseminen, jolloin ensisijaisia toimenpiteitä ovat ihmisten arkielämän rakenteiden tukeminen ja erityiset toimenpiteet ovat vasta toissijaisia. Juhilan mukaan asiakkaan elämänhallinnan vahvistaminen on keskeinen sosiaalityön tehtävä tarkasteltaessa sitä syrjäytymis- ja liittämispuheen yhteydessä. Sille on ominaista yksilöstä liikkeelle lähtevä jäsennostaja, jossa yksilöä tuetaan, kannustetaan ja valmennetaan kohti hallitumpaa, itsenäisempää ja oma-aloitteisempaa elämää. Juhila puhuu myös sosiaalityöhön liittyvästä huolenpitosuhteesta, jossa sosiaalityön menetelmiin kuuluu auttamisen lisäksi tukeminen. Tavoitteena on hänen mukaansa pitää yksilö kiinni ihmisarvoisessa elämässä tai luoda tällainen elämä heille, joilta se juuri sillä hetkellä puuttuu. Juhila toteaa, että auttamiseen ja tukemiseen kuuluu palveluohjaus, jota tarvitaan muun muassa varmistamaan yksilölle lakisääteisesti kuuluvien etuuksien ja palveluiden saatavuus.

Anna Metterin ja Tuula Haukka-Wacklinin (2012, 55-56) mukaan sosiaalisen tuen käsitteen määrittely on koettu vaikeaksi siihen liittyvän voimakkaan subjektiivisen kokemuksellisen ulottuvuuden vuoksi. Heidän mukaansa sosiaalinen tuki nähdään ihmisen identiteetin muodostumisen ja kriisitilanteista selviytymisen tai muutokseen mukautumisen kannalta keskeiseksi käsitteeksi. Metteri ja Haukka-Wacklin viittaavat Gothóniin, jonka mukaan kaikissa määritelmässä sosiaalinen tuki nähdään liittyvän ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin. Sosiaalisen tuen nähdään useimmiten syntyvän sellaisen verkoston kautta, johon yksilöllä on pysyvät suhteet, kuten perhe tai ystävyssuhteet, mutta siihen voi sisältyä muutakin. Metteri ja Haukka-Wacklin toteavat, että sosiaalisella tuella viitataan yleensä sosiaalisten suhteiden olemassaoloon ja tai määrään, ns. sosiaalseen liittymiseen. He viittaavat Kumpusaloon, joka on jakanut sosiaalisen tuen verkostot kolmeen ulottuvuuteen joita ovat primääri-, sekundaari- ja tertiääriulottuvuudet. Primääriin kuuluu perhe sekä läheiset, sekundaariin sukulaiset sekä tuttavat ja tertiääriin viranomaiset.

Metteri ja Haukka-Wacklin (2012, 56-58, 62) määrittelevät sosiaalisen tuen muotoja muun muassa Kumpusalon, Kinnusen, Välimaan, Housen ja Khanin mukaan. Sosiaalinen tuki voi olla henkistä tukea, arviointitukea, tietotukea tai konkreettista tukea. Henkisellä tuella tarkoitetaan arvostamista, välittämistä, luottamista ja kuuntelemista. Arviointituella taas tarkoitetaan vahvistamista, palautteen antamista ja tasavertaisuutta. Tietotuella tarkoitetaan neuvon- ja ehdotuksia, ohjeita ja tiedon antamista. Konkreettisella tuella puolestaan tarkoitetaan muun muassa taloudellista tukea ja muuta auttamista. Sosiaalinen tuki voidaan nähdä palveluina, joita ihmiset, lähiyhteisöt ja julkiset organisaatiot tuottavat ja jotka lisäävät yksilön elämänhallintaa ja autonomisuutta. Metterin ja Haukka-Wacklinin mukaan tuen funktiot eivät sulje toisiaan pois. Heidän mukaansa 2000-luvulle tultaessa suomalainen keskustelu sosiaalisesta tuesta on myös muuttunut keskusteluksi sosiaalisesta pääomasta. He viittaavat niin Kananojaan kuin Hyypääänkin ja toteavat sosiaalisen pääoman toimivan yleiskäsitteenä tai pitävän sisällään muun muassa luottamuksen ja verkostot. He myös nostavat esille ymmärtämisen ja dialogin mahdollistavan kohtaavan vuorovaikutuksen. Tällainen suhde edellyttää osapuolilta läsnäoloa ja valmiutta kohdata toinen avoimesti sekä kiinnostusta toisesta ihmisestä. On oltava kiinnostunut toisen ihmisen mielipiteistä ja tarvittaessa valmius esittää oma näkemyksensä. Lisäksi on tunnistettava erilaisten näkemysten esittämisen hyödyllisyys asian käsittelylle ja yhteisen ymmärryksen rakentamiselle.

Järvikoski ja Härkäpää (2011, 88-89, 153) kirjoittavat sosiaalisesta tuesta kuntoutuksen yhteydessä. He toteavat sosiaalista tukea usein kuvattavan sen eri funktion mukaan kun sitä tarkastellaan saatuna tukena. Järvikoski ja Härkäpää käyttävät jaottelua emotionaaliseen (vrt. henkinen tuki), välineelliseen ja (vrt. konkreettinen tuki), arvioivaan ja tiedolliseen tukeen. Emotionaalinen tuki viittaa välittämiseen ja arvostamiseen, jopa rakkauteen. Välineellinen tuki puolestaan on auttamista erilaisissa konkreettisissa asioissa. Arvioiva tuki on erilaista apua ja tukea päätöksenteossa tai valinnoissa sekä palautteen saamisessa. Tiedollisella tuella viitataan puolestaan erilaisten tietojen ja ohjeiden hankkimiseen sekä saamiseen. Järvikoski ja Härkäpää viittaavat ruotsalaiseen tutkimukseen, jossa haastattelut ovat kokeneet saaneensa sosiaalista tukea tullessaan kohdelluksi yksilöllisesti, subjektina ja omana persoonana ja kun heiltä oli kysytty mielipidettä ja heitä oli kuunneltu sekä heihin oli luotettu. Jos puolestaan heitä oli kohdeltu vain yhtenä joukosta ja toimenpiteiden kohteena tai jos heihin ei oltu luotettu tai kiinnitetty huomiota tai heille oli annettu vain ohjeita ja määräyksiä, he eivät kokeneet saaneensa tukea henkilökunnalta.

3.2 Tukitoimet, tuki ja kontrolli yhdyskuntaseuraamustyössä

Sosiaalityössä tukitoimiksi on määritelty esimerkiksi lastensuojelun avohuollon saralla useita toimenpiteitä. Näitä ovat muun muassa riittävän taloudellisen tuen järjestäminen, asumisolosuhteiden puutteiden korjaaminen, kotipalvelu ja päivähoido. Lisäksi tukitoimina voidaan jär-

jestää tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, voidaan nimetä tukihenkilö tai -perhe, tarjota terapia- tai hoitopalveluita kuntoutumisen tukemiseksi tai tarjota vaikka vertaisryhmätoimintaa. Näiden tukitoimien on tarkoitus edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä ja tukea hänen kasvatuksestaan vastaavien henkilöiden kasvatuskyyä ja -mahdollisuuksia. (Kananoja ym. 2007, 148-149.) Tukitoimet voidaan siis nähdä konkreettisina toimenpiteinä, joilla pyritään edistämään asiakkaan sosiaalista selviytymistä.

Yhdyskuntaseuraamustyössä painottuu ei-materiaalinen tuki ja auttaminen, koska yhdyskuntaseuraamustoimistoissa ei tueta asiakkaita materiaalisesti millään muotoa. Syrjäytymisen ehkäiseminen ja elämänhallinnan lisääminen sen sijaan ovat keskeisessä roolissa yhdyskuntaseuraamustyössä. Myös palveluohjauksellinen rooli korostuu. Yhdyskuntaseuraamustoimistosta saatava sosiaalinen tuki on tertiääristä tukea ja se voi kattaa kaikki tuen muodot taloudellista tukea lukuun ottamatta. Tukitoimien merkitys voi vaihdella asiakkuuden ja asiakkaan yksilöllisen tilanteen mukaan. Sosiaalinen tuki voi saada eri merkityksiä myös asiakkuuden eri vaiheissa.

Ketola ja Kokkonen puhuvat kirjassaan Sosiaalialan työn lähtökohtia sosiaalialan asiakkuudesta ja asiakastyöstä sekä listaavat sosiaalityön menetelmiä, joista yksi on yksilökohtainen työ (1993, 117). Yhdyskuntaseuraamustyö on hyvin usein juuri yksilökohtaista työtä. Ketola ja Kokkonen määrittelevät yksilökohtaisen työn olevan työskentelyä yksittäisen ihmisen kanssa. Heidän näkemyksensä mukaan sosiaalialalla ei koskaan kuitenkaan voida tehdä puhtaasti yksilökohtaista työtä, sillä sosiaalinen näkökulma liittyy aina yksilöiden välisiin ja yksilöiden ja yhteisöjen välisiin suhteisiin. Sosiaalisessa näkökulmassa tulee huomioida myös ne olosuhteet, joissa yksilö elää. Ketola ja Kokkonen tiivistävät, että sosiaalialan työn luonteeseen kuuluu tilanteisiin ja toimintamahdollisuuksiin vaikuttaminen yksilön psyykkisiin rakenteisiin vaikuttamisen sijaan. Myös yhdyskuntaseuraamustyössä tulee huomioida se ympäristö, jossa asiakas elää sen lisäksi, että huomioidaan asiakkaan sisäiset tekijät. Tällä on myös vaikutuksensa sosiaalisen tuen muotoihin ja tukitoimien järjestämiseen.

Yhdyskuntaseuraamustyössä tuen ja kontrollin tulisi kulkea rinnakkain ja kaikki seuraamusmuodot sisältävät tuen ja kontrollin elementtejä. Asiakkuus ei ole vapaaehtoista ja eri seuraamuksiin liittyy pakotteita kuten ennalta määrättyjen aikataulujen noudattamista, päiheteettömyysvelvoitteita ja velvollisuus saapua valvojan määräämiin tapaamisiin. Velvollisuuksien laiminlyönti johtaa usein sanktioihin. Tuomitun velvollisuudet perustuvat lakeihin, asetuksiin ja ohjeistuksiin, jotka muodostavat seuraamusten suorittamisen reunaehdot ja ovat jokaiselle asiakkaalle samat. Tuen ja tukitoimien vastaanottaminen on kuitenkin asiakkaalle vapaaehtoista.

3.3 What works - ajattelun ja ohjelmatyön taustaa rikosseuraamusalalla

Lokakuussa 2001 järjestetty What Works - mikä vaikuttaa seminaari oli ensimmäinen Suomessa järjestetty tilaisuus, jossa keskityttiin kansainvälisten tutkijoiden selvityksiin rangaistusten tehosta ja vankeinhoidon ja kriminaalihuollon menetelmien vaikuttavuudesta. Seminaarin tarkoituksena oli tiedon välittäminen menetelmistä ja ohjelmista, joilla on ollut selvästi havaittava vaikutus uusintarikollisuuden vähentämiseen ja tavoitteena oli avata uusia näkökulmia rikoksentekijöiden kanssa tehtävään työhön. Seminaari oli ajankohtainen huomioiden Suomen vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa 1990-luvulla tapahtunut muutos ajattelussa, jonka mukaan rangaistuksen aikana tapahtuvalla toiminnalla ei ole vaikutusta rikoksentekijän myöhempään käyttäytymiseen. Nykytiedon valossa rikoksentekijän kanssa tehtävällä työllä on suuri vaikutus. (Vesterbacka 2003, 4.)

Lavikkala (2011, 95-96) kirjoittaa artikkelissaan Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä What Works - suuntauksesta. Hänen mukaansa What Works - suuntauksessa vaikuttavan rikosseuraamustyön perustaksi nousi McGuiren ja Priesteleyn tutkimuksen pohjalta kuusi keskeistä periaatetta, joita olivat riskiperiaate, tarveperiaate, vastaavuusperiaate, yhdyskuntaperusteisuus, multimodaalisuus ja integriteettiperiaate. Riskiperiaatteen mukaan intervention intensiivisyyden tulee vastata rikoksentekijän riskitasoa. Tarveperiaatteen mukaan on oleellista erottaa kriminogeeniset tarpeet tarpeista, joiden yhteys rikosten tekemiseen on etäisempi ja ohjelmissa tulisi keskittyä edellisiin. Vastaavuusperiaatteen mukaan ohjelmat toimivat parhaiten, kun huolehditaan työntekijöiden ja asiakkaiden oppimistyylien vastaavuudesta. Yhdyskuntaperusteisuuden mukaan ohjelmat tuottavat parempia tuloksia normaalissa elinyhteisössä, mutta myös laitoksissa tehtävä työ vaikuttaa. Multimodaalisuus lähtee siitä, että vaikuttavien ohjelmien on todettu vastaavan useisiin ongelmiin ja ne ovat usein taitosuuntautuneita sekä nojaavat behavioraaliin, kognitiivisiin tai kognitiivis-behavioraaliin menetelmiin. Integriteettiperiaatteen mukaan menetelmien tulee vastata määriteltäviä tavoitteita, henkilöstön tulee olla osaavaa ja resurssien riittäviä sekä toteutusta tulee seurata ja arvioida suunnitellusti. What Works - suuntaus nojasi vahvasti toimintaohjelmien käyttöön.

Samassa artikkelissaan Lavikkala (2011, 97-100) tuo esille myös kansainvälisiä kokemuksia What Works - ajattelua seuranneesta toimintaohjelmien laajasta käyttöönotosta ja sen tulokista Englannissa ja Walesissa. Hänen mukaansa toimintaohjelmien laajan käyttöönottoa seuranneiden ohjelmaevaluointien tulokset eivät vastanneet odotuksia. Evaluointien pohjalta käynnistyi pohdinta siitä, miten tulokset pitäisi nähdä, onko kyseessä teorian, käyttöönoton vai tutkimuksen epäonnistuminen. Näkemys, jonka mukaan kyseessä ei ollut itse ohjelmien sisältö vaan asiaan oli vaikuttamassa myös muita tekijöitä. Näitä tekijöitä oli muun muassa se, että ylhäältä asetettujen korkeiden määrätavoitteiden vuoksi asiakkaita oli rekrytoitu ohjelmiin mahdollisimman paljon, josta seurasi asiakkaiden tarpeiden ja ohjelmien sisällön vastaamattomuutta sekä keskeytyksiä. Ohjelmien käyttöönoton kiireellisyys samaan aikaan orga-

nisaatiouudistuksen kanssa vei huomiota asiakkuuksien kokonaishallinnasta ja asiakkaiden tukemisesta.

Lavikkalan (2011, 97-100) mukaan Englannin ja Walesin ohjelmaekspansion heikot tulokset johtivat päätelmiin, joiden mukaan ohjelmat tulisi ensinnäkin kohdentaa paremmin ja asiakkuuksien kokonaishallintaa pitäisi parantaa. Toiseksi todettiin, etteivät ohjelmat yksin riitä, vaan ne ovat osa vaikuttavaa toimintaa. Ohjelmien tulosten tuottama pettymys ja kiinnostus siihen, millä tavoin muutos toimii, avasi tilaa desistanssin, eli rikollisuudesta irrottautumisen tutkimukseen perustuville lähestymistavoille. Lavikkalan mukaan desistanssitutkimuksen valossa What Works -suuntauksen lähtökohtien kapeus on tullut ilmeiseksi. Kuntoutus on nähty kontekstissa lähinnä rikoksentekijöiden asenteiden, ajattelun ja ongelmakäyttäytymisen muuttamisena, yksilössä itsessään oleviin rikollisuuden syihin vaikuttamisena.

What Works -suuntauksen ristiriitaiset tulokset on havaittavissa myös kotimaisissa tutkimuksissa. Sasu Tyni ja Peter Blomster (2012, 630, 633) kirjoittavat tutkimuksestaan, jossa on selvitetty muun muassa vankitoimintojen yhteyttä vapautumisen jälkeiseen uusintarikollisuuteen. Tynin ja Blomsterin mukaan tulokset osoittavat, ettei toimintoihin osallistumisen määrä ole vaikuttanut tilastollisesti merkitsevästi uusimisriskiin tarkasteltaessa vankitoimintoja yhtenä kokonaisuutena. He myös nostavat esille jatkotutkimustarpeen koskien yksittäisten aktiviteettitoimintojen vaikutuksia uusintarikollisuuteen. Lisäksi Sasu Tyni on tutkinut yhdessä Arja Konttilan kanssa (2011, 14-18, 23-24) väkivaltarikollisille suunnatun OMA-ohjelman välittömiä ja pitkän aikavälin vaikutuksia. Tutkimustulosten perusteella havaittavissa oli myönteisiä välittömiä vaikutuksia, mutta uusintarikollisuus oli jopa yleisempää ohjelmaan osallistuneilla vangeilla kuin vertailuryhmällä. Tilastollisesti ryhmät eivät kuitenkaan poikenneet merkittävästi toisistaan. Toista, kolmatta tai neljättä kertaa vapautuvien vankien kohdalla ohjelman läpikäyneiden vankien uusiminen oli vähäisempää. Tutkimuksessa lisäksi todetaan, että OMA-ohjelman suorittaminen saattaa jopa lisätä uusintarikollisuusriskiä matalariskisillä ensikertalaisilla ja puolestaan korkean riskitason omaavilla pelkkä ohjelman suorittaminen ei riittänyt vaan tarvitaan myös jatkokuntoutusta.

3.4 Desistanssi ja rikollisuudesta irrottautumisen prosessin tukeminen

3.4.1 Desistanssista

Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksessa (CM/Rec 2010/1) desistanssi määritellään olevan prosessi, jossa rikoksentekijä, joko rikosseuraamusjärjestelmän intervention johdosta tai ilman sitä lopettaa rikosten tekemisen ja inhimillisen ja sosiaalisen pääoman kehittämisen kautta ylläpitää rikoksetonta elämää (2010, 11). McNeillin (2009, 17-18) mukaan desistanssia esiintyy ilman interventioitakin, mutta sitä voidaan tukea interventioiden avulla. Hänen mu-

kaansa rikosseuraamusalalla työskentelevien tulisi nähdä itsenä desistanssiprosessien tukijoina. Interventioiden valinnan tulisi perustua rikoksentekijän yksilöllisen muutosprosessin ymmärtämiseen sen sijaan, että heihin kohdennetaan ennalta suunniteltuja interventioita, joita on suunniteltu ”erityyppisille” rikoksentekijöille.

Desistanssi kuvaa rikollisuudesta irrottautumista. Sari Viikki-Ripatti (2011, 197, 199-200) kuvailee desistanssia ja desistanssitutkimusta artikkelissaan Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena muun muassa Arestin, Eatoughn, Brooks-Gordonin, Healyn, Laubin, Sampsonin ja Marunan tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Viikki-Ripatin mukaan yleisesti hyväksytty määritelmä desistanssista on rikosten tekemisen lopettaminen, vaikka kriminologian tieteenalan tutkimuskirjallisuudessa siitä esiintyy vaihtelevia määritelmiä. Desistanssi ei ole yksittäinen vertikaalinen leikkauspiste ihmisen elämässä vaan desistanssia ylläpidetään pidättäytymällä rikoksen tekemisestä. Desistanssi nähdään prosessina, jossa yksittäiset tapahtumat ketjuuntuvat toisiinsa. Desistanssi voidaan jakaa primaaridesistanssiin, joka määritellään tauoksi rikosten tekemisessä ja sekundaaridesistanssiin, joka nähdään pysyvämpänä tilana. Viikki-Ripatin mukaan suomenkielisessä tutkimuskirjallisuudessa desistanssia kuvaavina käsitteinä esiintyy rikollisuudesta irtaantumisen, irtautumisen ja irrottautumisen käsitteet. Näistä käsitteistä irrottautuminen kuvaa ihmistä aktiivisena toimijana.

Shadd Maruna (2003, 22-25) määrittelee desistanssin käsitettä useasta eri näkökulmasta. Hänen mukaansa tutkimuskirjallisuudessa desistanssi on perinteisesti käsitetty tapahtumaksi, jossa rikosten tekeminen lakkaa yhtäkkiä. Hän viittaa vanhempiin tutkimuksiin, joissa desistanssi on määritelty vapaaehtoiseksi luopumiseksi rikosten tekemisestä tai hetkeksi, jolloin rikosten tekeminen loppuu. Maruna nostaa kuitenkin esille tämän kaltaisen määrittelyn ongelmat. Hänen mukaansa se ei ota huomioon erästä perustavanlaatuista seikkaa liittyen rikosten tekemiseen, nimittäin rikosten tekemisen ajoittaisuutta. Hän viittaa siihen, kuinka pitkän rikoksettoman ajanjakson jälkeen voidaan puhua desistanssista ja mistä tietää onko rikollisuudesta luopuminen pysyvää. Hän myös pohtii, milloin desistanssi-prosessin voidaan katsoa alkaneen. Marunan mukaan yhtenä vaihtoehtona desistanssi-prosessin alkamiselle voidaan pitää hetkeä, jolloin yksilö päättää lopettaa rikosten tekemisen. Marunan mukaan tutkimuskirjallisuudessa tätä päätöksentekoprosessia nimitetään usein ”valinnan” tai ”rationaalisen valinnan” desistanssimalliksi. Hän kuitenkin toteaa, että päätös luopua rikollisesta elämäntavasta on aivan eri asia kuin todella luopua siitä. Marunan mukaan ei riitä, että ymmärtää miksi ihminen lopettaa rikosten tekemisen vaan tärkeämpää on ymmärtää miten hän sen tekee ja miten hän pysyy päätöksessään. Hän toteaa ”käännekohtilla” ja rationaalisilla päätöksillä olevan tärkeä symbolinen ja psykologinen funktio, mutta niiden merkitys desistanssin ymmärtämisessä on luultavasti ollut liioiteltu.

Desistanssi on paremmin määriteltävissä pitkän aikavälin pidättäytymiseksi rikosten tekemisestä sellaisten yksilöiden kohdalla, jotka ovat jatkuvasti syyllistyneet rikoksiin. Fokus ei ole

itse siirtymässä tai muutoksessa vaan siinä, kuinka yksilö pitäytyy rikoksettomuudessa kohdattaessa vastoinikäymisiä ja turhautumista. Desistanssitutkimusta voi olla parempi jäsentää ei-poikkeavan käytöksen (nondeviant) jatkuvuuden kuin muutoksen tutkimisena. Jatkuvuuden tutkiminen keskittyy persoonallisuuden muuttujiin, vuorovaikutukseen ja ympäristötekijöihin, jotka mahdollistavat pysyvän erilaisen käytöksen pitkällä aikavälillä. Kyky ylläpitää rikoksista pidättäytymistä ei välttämättä ole millään lailla yhteydessä siihen syyhyn, miksi yksilö haluaa pidättäytyä rikosten tekemisestä. Ei ole mitenkään yllättävää, miksi yksilö haluaa lopettaa rikosten tekemisen. Rikosten hyödyt ovat usein vähäiset riskeihin verrattuna. Tärkeämpi kysymys onkin, kuinka entiset rikoksentekijät kykenevät ”tekemään hyvää” sosiaalisesta leimautumisesta, rajallisista työnsaantimahdollisuuksista ja sosiaalisesta eksklusiosta huolimatta. (Maruna 2003, 26-27.)

Viikki-Ripatin (2011, 200) mukaan tutkijoiden keskuudessa ollaan yksimielisiä siitä, että iän ja rikollisuuden välillä on olemassa yhteys. Tämän lisäksi hän toteaa useimpien tutkijoiden olevan yhtä mieltä siitä, että rikollisuudesta irrottautuminen on sisäisten ja ulkoisten tekijöiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta koostuva vaihteellinen dynaaminen prosessi. Desistanssissa on kyse vaihteellisesta siirtymisestä rikoksettomaan elämäntapaan. Yksilön valintoihin vaikuttavat rakenteelliset, situationaaliset ja kulttuuriseen kontekstiin liittyvät tekijät yksilöllisten taustaominaisuuksien rinnalla. Viikki-Ripatin mukaan kirjallisuudessa yksilöllisten taustaominaisuuksien lisäksi sosiaaliset prosessit ovat nousseet keskiöön määrittämään rikollisuudesta irrottautumista.

Myös Maruna (2003, 27-31) mainitsee desistanssia selittäviksi tekijöiksi aikuistumisen ja tämän lisäksi sosiogeeniset tekijät, kuten työ ja parisuhde. Hänen mukaansa näiden selittävien tekijöiden lisäksi voidaan nostaa esille ainakin kaksi muuta tekijää, jotka ovat jääneet vähemmälle huomiolle desistanssikeskustelussa. Näitä tekijöitä ovat ”lääketieteellinen malli”, jonka mukaan rikoksentekijä irtaantuu rikollisuudesta, kun hänet ”korjataan” kuntoutuksen tai terapian avulla sekä ”erityinen pelotevaikutus”, jolloin rikollinen ei kerran vankilaan jouduttuaan halua sinne takaisin. Maruna nostaa sosiogeenisiin tekijöihin liittyen esille teorian sosiaalisten sidosten ja ”epävirallisen sosiaalisen kontrollin” vaikutuksesta desistanssiprosessiin, jonka mukaan vaihtelevat epäviralliset siteet perheeseen, työhön tai opintoihin varhaisaikuisuudessa, voi osittain selittää muutoksia rikoskäyttäytymisessä elämän aikana. Yksilöt, joilta nämä sosiaaliset sidokset puuttuvat, jatkavat todennäköisimmin rikollista käyttäytymistä. Marunan mukaan kehittyneemmän sosiogeenisen teorian perusteella desistanssi ja sosiaaliset sidokset ovat yhteydessä toisiinsa.

Viikki-Ripatti tarkastelee desistanssia kahdeksan rikollisuutta subjektiivisesta näkökulmasta tutkineen tutkimuksen pohjalta. Viikki-Ripatin mukaan desistanssin alkuvaihetta kuvasi siksakprosessi. (Viikki-Ripatti 2011, 210.) Myös Weaver ja McNeill (2011, 1) kuvailevat desistanssiprosessia siksakin omaiseksi, jossa edistyminen ja takaiskut sekä toivo ja epätoivo vuorottelevat.

vat. Heidän mukaansa rikollisuudesta irrottautuminen on vaikea prosessi, joka voi merkitä yksilölle elämäntavan ja ystäväpiirin muutoksen lisäksi arvomaailman ja uskomusten muutosta. Desistanssiprosessia leimaa heidän mukaansa usein epärointi ja epävarmuus.

Weaver ja McNeill (2011, 2) nostavat esille eri desistanssiteorioiden painopisteitä. Jotkut teoriat keskittyvät siihen, että desistanssi liittyy ikääntymiseen ja aikuistumiseen. Ihminen siis kasvaa pois rikollisuudesta aikuistuessaan. Toiset teoriat puolestaan painottavat elämäntapahtumien ja muutosten sekä sosiaalisten sidosten vaikutusta muutoksen laukaisijana. Esimerkiksi työllistyminen tai parisuhteeseen sitoutuminen tukevat muutosta, koska rikollisuus ei sovi enää yhteen muuttuneen elämäntilanteen kanssa. Jotkut teoriat puolestaan selittävät desistanssia suhteessa rikoksentekijän subjektiiviseen tai sisäiseen muutokseen ja hänen käsitukseen itsestään. Weaverin ja McNeillin mukaan useimmat tutkijat hyväksyvät nämä tekijät desistanssin selittämisessä. Desistanssissa ei heidän mukaansa ole kyse vain yhden tai useamman edellä mainitun kaltaisen tekijän vaikutuksesta, vaan siitä mitä tämänkaltaiset tekijät merkitsevät yksilölle itselleen, ovatko nämä syyt riittävän painavia ja onko yksilöllä riittävät mahdollisuudet toteuttaa elämänmuutos. Desistanssiin vaikuttaa identiteetin muutos ja sitä tukevien sosiaalisten verkostojen kehittyminen, mutta kyseessä ei ole vain yksilön subjektiivinen kokemus. Myös Weaverin ja McNeillin mukaan sosiaaliset, rakenteelliset ja kulttuuriset tekijät vaikuttavat desistanssiprosessissa. Heidän mukaansa myös nämä ”objektiiviset” sosiaaliset olosuhteet tulee huomioida desistanssin tukemisessa.

Toivolla on keskeinen merkitys muutosprosessissa etenkin sen alkuvaiheessa. Toivo voi kohotetaan yksilön luottamusta siihen, että hän kykenee tekemään elämässään valintoja ja kontrolloimaan elämäänsä sekä kohtaamaan haasteet, joita hän kohtaa pyrkiessään luopumaan rikollisesta elämäntavasta. Haasteet voivat liittyä esimerkiksi työn saantiin johtuen rikosrekisteristä tai koulutuksen puutteesta. Pettymykset ja vastoinkäymiset voivat latistaa yksilön toivon tunteita. Desistanssia voi tukea se, että joku uskoo rikoksentekijään ja hänen kykyihinsä sekä ilmaisee toivoa ja välittää sitä, kun rikoksentekijä kohtaa vaikeuksia. Tämä henkilö voi olla kuka tahansa; ystävä, elämänkumppani tai viranomainen. (Weaver & McNeill 2011, 2.)

Weaverin ja McNeillin (2011, 2-3) mukaan tutkimus ja käytäntö ovat osoittaneet, viitaten esimerkiksi Marunaan, että rikoksentekijät ovat usein hyvin fatalistisia, he ”alistuvat kohtalonsa”. Hei eivät usko voivansa vaikuttaa elämänsä suuntaan vaan asiat vain tapahtuvat heille. Tästä huolimatta jotkut kykenevät saavuttamaan tunteen ”toimijuudesta” - he kokevat pystyvänsä tekemään valintoja ja saavuttamaan kontrollin elämässään. Weaverin ja McNeillin mukaan desistanssissa tarvitaan myös sosiaalista pääomaa.

Ruuskanen (Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali) määrittelee sosiaalisen pääoman käsitteen Jyväskylän yliopiston kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaalissa seuraavasti: ”Sosiaalisella pääomalla viitataan yleensä sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen, joilla on

kykyä edistää verkoston jäsenten välistä yhteistoimintaa, resurssien hyödyntämistä ja toimintojen yhteensovittamista. Käsitteen perusidea on, että yksilöiden hyvinvointiin ja yhteiskunnan suorituskyykyyn vaikuttavat fyysisen pääoman, luonnonvarojen ja yksilöiden osaamisen (inhimillinen pääoma) ohella myös yksilöiden väliset sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset institutiot yksilöiden toimintaa suuntaavina vakiintuneina käytäntöinä”.

Weaver ja McNeill (2011, 3) jaottelevat sosiaalisen pääoman Woolcockin mukaan kolmeen osaan, joista kaksi - sitova (bonding) ja yhdistävä (bridging) ovat tärkeimmät. Sitova sosiaalinen pääoma kuvaa läheisiä siteitä perheeseen ja ystävyys-suhteisiin. Yhdistävä sosiaalinen pääoma puolestaan kuvaa etäisempiä siteitä laajempien verkostojen kanssa, kuten esimerkiksi tuttaviiin tai työtovereihin. Aktiivisesti rikoksia tekevällä yksilöllä on usein hyvin vähän lainmukaista tai sallittua sosiaalista pääomaa. Rikkoutuneet välit perheeseen ja ystäviin rajoittavat usein heidän mahdollisuuksiaan uusien pro-sosiaalisten verkostojen ja tämän vuoksi he joutuvat tukeutumaan rikollisiin verkostoihinsa kokeakseen sosiaalista osallisuutta.

Myös Nick Flynn (2010, 110-111) kirjoittaa sosiaalisesta pääomasta kirjassaan *Criminal behaviour in context*. Hän viittaa Leehen ja Bankstoniin ja toteaa, että sosiaalinen pääoma on yleisesti yhdistetty rikollisuuteen, koska kollektiivisten sosiaalisten suhteiden ja yhteisöllisessä elämässä mukana olemisen on katsottu vaikuttavan sidosryhmien yhteishenkeen, yhteistyöhön ja luottamukseen ja tätä kautta rikollisuuden sallimiseen. Yksilölliset resurssit ja suhteet, joiden avulla yksilö pääsee osalliseksi sosiaalisista verkostoista, parantaa henkilökohtaista pystyvyyttä ja on käyttökelpoista myös rikollisuudesta irrottautumisessa ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Flynn nostaa myös esille kysymyksen siitä, kuinka entiset vangit voivat hankkia sellaista sosiaalista pääomaa, joka on välttämätöntä reintegraation ja rikoksista irrottautumisen tukemiseksi. Hän viittaa muun muassa Farralliin ja vastaa, että palveluiden ja resurssien tulisi kohdentua perhe- ja sosiaalisten suhteiden vahvistamiseen niissä yhteisöissä, joihin vangit palaavat vapauduttuaan.

3.4.2 Desistanssin tukeminen rikosseuraamustyössä

Stephen Farrall ja Fergus McNeill (2011, 210-211) kuvailevat artikkelissaan *Desistance research and justice social work* tutkimuksia, joissa on lähestytty ehdonalaivalvonnan merkitystä desistanssiproessissa. He nostavat esille muun muassa Regin vuonna 1999 tekemän tutkimuksen, joka valotti mitä valvontatapaamisten aikana tapahtui ja kuinka se edisti desistanssia. Tutkimuksen mukaan toisille jo pelkkä ehdonalaivalvonnassa olemisen toimi pidäkkeenä rikosten tekemiselle. Toisille taas avun saaminen elämässä kohdattavien ongelmien ratkaisuun oli tärkeämpää. Käytännön apua ei kuitenkaan ollut helposti saatavilla ja usein asiakkaat joutuivat turvautumaan omiin sosiaalisiin verkostoihinsa työllistymiseen ja asumiseen liittyvissä asioissa. Farrall ja McNeill nostavat Regin tutkimuksesta esille, että kiinnos-

tuksen osoittaminen asiakkaan elämää kohtaan on ensimmäinen askel desistanssia edistävään ja tukevaan suhteeseen.

Stephen Farrall (2002, 85, 141-142) on myös tutkinut desistanssia ja kuinka sitä voidaan tukea asiakastyössä. Hän nostaa esille, että toimiminen (acting) voi olla tehokkaampaa kuin puhuminen (talking). Hänen tutkimuksena tulokset osoittavat, että ”hyvä työ”, interventiot jotka tuottavat positiivisia tuloksia asiakkaalle, kostuu työntekijän toiminnasta. Esimerkkinä Farrall käyttää tilanteita, joissa työntekijä on konkreettisesti avustanut asiakasta vaikkapa asunnon hankinnassa, pitämällä yhteyttä muihin virastoihin joko puhelimitse tai menemällä fyysisesti asiakkaan kanssa yhdessä asioimaan eri tahojen luona tai jopa pitämällä yhteyttä asiakkaan perheenjäseniin. Farrall kuitenkin huomauttaa, etteivät tulokset sano sitä, etteikö myös puhumisesta olisi hyötyä. Farrallin mukaan yksi avaintekijä tuloksellisessa ehdonalaisvalvonnassa on sellaisista esteistä selviytyminen tai niiden välttäminen, jotka olisivat muutoin johtaneet rikosten tekemisen jatkumiseen.

Mari Suonio (2014, 81) nostaa esille artikkelissaan Sosiaalityö ja penologia, että desistanssi-paradigma tuo esiin sosiaalityölle tutumpia päämääriä työhön kuin kognitiivis-behavioraalinen ajattelu. Hänen mukaansa samankaltaisuus näkyy muun muassa sosiaalityön tapauskohtaisessa luonteessa tarkastella yksilön ja hänen ympäristönsä välisiä suhteita ja vuorovaikutusta. Desistanssi korostaa rikoksentekijän omaa muutosta ja siirtää Suonion mukaan tuen kirjaimellisesti tuen rooliin. Suonion mukaan rikosseuraamusalan työssä sosiaalityöhön liittyy roolien jännite. Sosiaalityö sitoutuu rikoksentekijän hyvinvoinnin edistämiseen ja muutokseen tähtäämiseen, taustavireenä on riskiperustainen ote. Työntekijä pyrkii samanaikaisesti arvioimaan riskejä ja perustelemaan hyvinvoinnin edistämisen kautta tuen tarvetta esimerkiksi kuvaamalla tarvittavan sosiaalisen tuen merkitystä rikollisen käyttäytymisen riskin vähentäjänä. Suonio nostaa esiin kysymyksen riskien tarkasteluun ja hallintaan kiinnittyvän työn onnistumisesta sosiaalityön näkökulmassa, jossa hyvinvointiin tähtäävän työn tulisi perustua asiakkaan omien tavoitteiden mukaiselle työskentelylle.

Stephen Farrall ja Adam Calverley (2006, 65-66) tuovat esille yksilötyön merkitystä desistanssiprosessin tukemisessa. Heidän mukaansa ehdonalaisvalvonnan desistanssia edistävät prosessit vaikuttavat olevan epäselviä. Syitä yksilön käyttäytymisen muutokseen on aina ollut vaikeaa selittää ja Farrallin ja Calverleyn mukaan ehdonalaisvalvojan toiminnan vaikutusta valvottavan desistanssiprosessiin on vielä vaikeampi ymmärtää. Muutoksen prosessit ovat epäselkeitä ja ”liukkaita” kun ne kohtaavat yksilöllisen tason ja nämä näkökulmat tulisi laajemmin tunnistaa interventioita suunniteltaessa ja arvioitaessa. Huonosti toteutettu rikoksentekijöiden kuntouttaminen voi johtaa yksilökohtaisen valvontatyön (one-to-one supervision) hylkäämiseen. Yksilökohtainen työ on kuitenkin Farrallin ja Calverleyn mukaan sitä, missä parhaiten pystytään ”istuttamaan siemeniä”, joista alkaa rikoksentekijän epäsosiaalisia asenteita ja uskomuksia murentava prosessi.

Farral ja Calverley (2006, 49-51) viittaavat Farrallin tekemään tutkimushaastatteluun, jossa käy ilmi, että pitkällä aikavälillä valvojan ja valvottavan välinen keskustelu voi tuottaa tulosta kun valvottava on keskustelujen pohjalta oppinut tarkastelemaan omaa käytöstään. Heidän mukaansa nämä siemenet tulevat todennäköisimmin kylvettyä juuri yksilökohtaisessa valvontatyössä ja kantavat todennäköisimmin hedelmää, jos valvojan ja valvottavan välille on syntynyt luottamussuhde. Myös neuvot otetaan paremmin vastaan, kun ne on räätälöity tietyn yksilön tarpeisiin.

Nick Flynn (2010, 107-108) nostaa esille sosiaalityön roolin rikoksentekijöiden kanssa työskenneltäessä. Hänen mukaansa vastavuoroisuus ja kumppanuus ovat erityisen merkityksellisiä sosiaalityössä rikoksentekijän kanssa työskenneltäessä. Flynnin mukaan huolimatta siitä, että yhdyskuntaseuraamustyössä on viime vuosina siirrytty hyvinvoinnista ja sosiaalisesta inklusiosta valvonnan ja yleisen turvallisuuden suuntaan, sosiaalityön lähestymistapa puolustaa paikkaansa tehokkaana interventiona ja työmuotona rikoksentekijöiden kanssa.

Kyösti Raunio (2004, 137-139) kuvailee yksilökohtaisen palveluohjauksen menetelmää. Hänen mukaansa sen tarkoituksena on määritellä asiakkaan yksilölliset palveluntarpeet ja löytää yhteensopivat palvelut ja tuet. Palveluohjauksen prosessin vaihteita ovat Raunion mukaan asiakkaiden valikointi, palvelutarpeiden arviointi, palvelujen ja tuen järjestäminen, tavoitteiden toteutumisen seuranta ja tarvittaessa palvelukokonaisuuden korjaaminen. Palveluohjauksessa asiakkaalle nimetään yksittäinen työntekijä, joka vastaa yhdessä asiakkaan kanssa asiakastyön prosessista. Palveluohjauksen tavoitteena on vahvistaa asiakkaan omia voimavaroja sekä tukea hänen toimintakykyään. Raunion mukaan asiantuntijuuden merkitys palveluohjauksessa korostuu tilanteissa, joissa ollaan tekemisissä monenlaisten arkielämän ongelmien kanssa ja tällöin työskennellään syrjäytymisen ehkäisemisen ja katkaisemisen parissa. Hänen mukaansa yksilökohtaisen palveluohjauksen on todettu sopivan erityisen hyvin intensiivisen tuen ja monenlaisten palveluiden tarpeessa oleville, joilla ei ole ennestään toimivaa asiakkuutta yhteenkään palveluorganisaatioon. Esimerkkinä Raunio nostaa esille rikoksiin syyllistyneet. Raunio viittaa Valokiveen, jonka mukaan sosiaalitoimistojen sosiaalityössä, vaikka se onkin lähtökohtaisesti yksilötyötä, asiakkaat saattavat kokea ettei se vastaa heidän tarpeisiinsa. Ongelmia voikin olla asiakkaan kohtaamisessa, tilanteeseen paneutumisessa tai asiakkaan valintojen ja itsemääräämisen kunnioittamisessa. Raunio viittaa myös Valokiveen puhuessaan asiakaslähtöisyydestä osana palveluohjausta sekä asiakkaan valtaistamisesta.

Weaverin ja McNeillin (2011, 3) mukaan desistanssin tukemiseksi asiakkuuden kokonaishallintaan tulee valita relationaalinen lähestymistapa, mikäli ihmissuhteet ja sosiaalinen pääoma katsotaan tärkeiksi elementeiksi desistanssiprosessissa. Tulee tarkastella, miten asiakkuuden kokonaishallinnan prosessit ja käytännöt rakentuvat yhteen eri toimijoiden, rikoksentekijän ja hänelle merkityksellisten ihmissuhteiden välillä. Weaverin ja McNeillin mukaan palveluohjaajan (case manager) rooli on tukea rikoksentekijän positiivisten ihmissuhteiden kehittymistä ja

säilymistä ystäviin ja perheenjäseniin sekä kytkeä heidät osaksi muutosprosessia. Lisäksi on muodostettava rakentavia ja yhteistyöhön perustuvia suhteita oikeushallinnon palveluiden, vapaaehtoisten toimijoiden ja yhteisöjen välille. Käytän jatkossa termiä työntekijä vastamaan case manager - käsitettä ja termiä asiakas puhuttaessa rikoksentekijästä.

Weaver ja McNeill (2011, 3-4) toteavat, että työntekijän ja asiakkaan välisen suhteen laadulla on laajalti todettu olevan suuri merkitys desistanssiprosessin tukemisessa. He viittaavat Leibrichiin ja toteavat, että useissa tutkimuksissa asiakkaat ovat nostaneet esille arvostavansa asiakas-työntekijä-suhteessa kunnioitusta, yksilönä kohtelemista, aitoa välittämistä, selkeästi ilmaistuja odotuksia ja luottamusta. He arvostavat sitä, että heidät liitetään aktiivisesti muutosprosessiin ja heidän sitoutumisensa muutosprosessiin vahvistui työntekijän osoittaessa henkilökohtaista ja ammatillista sitoutumista työskentelyyn. Weaver ja McNeill tiivistävät, että asiakkaat haluavat reiluutta, johdonmukaisuutta, luotettavuutta ja humaaniutta. Weaver ja McNeill nostavat esille myös perhetyön desistanssiprosessin tukemisessa. He toteavat työskentelyn tulleen viime vuosina yksilökeskeisemmäksi, mutta viimeaikoina on herännyt kiinnostusta myös siihen, miten parhaiten voitaisiin työskennellä myös perheiden kanssa desistanssin tukemiseksi. Perhetyö voi heidän mukaansa liittyä esimerkiksi asiakkaan ja hänen perheensä sitovan sosiaalisen pääoman (bonding social capital) korjaamisen tai vaikkapa vanhemmuuden tukemiseen.

Myös Suomessa Rikosseuraamuslaitos on kiinnittänyt huomiota perhetyöhön. Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjauksissa (2013, 6) todetaan perheen merkityksen vankilassa ollessa ja vapautumisen jälkeen yhteiskuntaan sijoittumisessa voi olla merkittävä. Perhesuhteiden todetaan olevan merkityksellisiä myös yhdyskuntaseuraamusta suorittavan kohdalla pyrkimyksissä rikoksettomaan elämään. Weaverin ja McNeillin (2011, 4) mukaan työntekijän tulee kiinnittää huomiota myös yhdistävän sosiaalisen pääoman (bridging social capital) kehittymiseen rakentamalla yhteistyöverkostoja eri toimijoiden välillä. Tämä voi auttaa asiakasta luomaan voimakkaampia siteitä ympäröivään yhteisöön.

Weaver ja McNeill (2011, 10-11) vetävät yhteen tekijöitä, jotka tulisi huomioida desistanssiprosessin tukemisessa. Ensimmäisenä on huomioitava desistanssiprosessin yksilöllisyys ja subjektiivisuus. Toiseksi motivaation herättämisen ja tukemisen lisäksi tulisi huomioida myös toivon luominen ja ylläpitäminen keskeisenä tekijänä. Lisäksi desistanssia voi ymmärtää vain ihmissuhteiden kontekstissa, ei pelkästään työntekijän ja asiakkaan välisenä suhteena vaan myös asiakkaan ja hänelle merkityksellisten ihmisten välisenä suhteena. Asiakkaan riskien ja tarpeiden lisäksi tulisi huomioida myös heidän vahvuutensa ja resurssinsa sekä tukea ja kehittää niitä. Viimeisenä Weaver ja McNeill kiinnittävät huomiota siihen, ettei pelkästään yksilön kykyihin, tietoon ja henkilökohtaisiin resursseihin liittyvät interventiot riitä vaan tulee lähestyä tarvetta kehittää sosiaalista pääomaa.

Lavikkala (2011, 107) kuvailee artikkelissaan Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä Shelley Turnerin esittämiä seikkoja yhdyskuntaseuraamustyön kontekstille suhteessa asiakkuuden kokonaishallintaan. Näistä seikoista yksi on yhdyskuntaseuraamustyön monitahoisuus. Suuri osa tavoitteista määräytyy yhteiskunnan odotuksista asiakkaan tarpeiden ja odotusten sijaan. Asiakkuusvastaavan rooli on myös monitahoinen ja siihen kuuluu asiakkaan tarpeiden tunnistaminen ja niihin vastaaminen samaan aikaan seuraamuksesta suoriutumisen varmistamisen kanssa. Lisäksi toiminnan oikeudelliset perusteet vaikuttavat siihen, mitä pystytään tekemään. Lavikkalan mukaan selvin ominaispiirre on kuitenkin se, ettei asiakkuus ole vapaaehtoista.

4 Tutkimusasetelmat

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää miten asiakkaille kohdennettavia tukitoimia ja sosiaalista tukea voidaan hyödyntää yhdyskuntaseuraamustyössä ja miten niitä voisi kehittää erityisesti Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Tutkimuskysymyksiä ovat:

1. miten sosiaalinen tuki ilmenee yhdyskuntaseuraamustyössä
2. miten tukitoimen käsitettä määritellään yhdyskuntaseuraamustyössä ja mitä tukitoimia tällä hetkellä on käytössä
3. miten ohjelmatyö suhteutuu sosiaaliseen tukeen ja tukitoimiin
4. mikä on sosiaalisen tuen ja tukitoimien rooli desistanssiprosessissa aineiston valossa.

Aineiston keruun ja analysoinnin jälkeen kehittämistehtävä tuodaan työryhmäkäsittelyyn Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa kehittämisehdotusten löytämiseksi.

Aineisto on kerätty teemahaastattelujen avulla eri yhdyskuntaseuraamustoimistoista kaikilta rikosseuraamusalueilta. Lähtökohtana oli toteuttaa haastattelut toimistoissa, jotka olisivat toimintaympäristöltään mahdollisimman samanlaisia Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa. Hirsjärvi ja Hurme (2008,34-35) nostavat esille haastattelun etuna olevan mahdollisuuden suunnata tiedon hankintaa sekä sen, että saatavia tietoja ja vastauksia voidaan selvittää ja syventää. Olen päättänyt toteuttamaan aineiston keruun haastatteluina, jotta voin haastattelutilanteessa nostaa esille tukitoimen ja sosiaalisen tuen käsitteiden eroavaisuutta ja näin ollen suunnata tiedonkeruuta tarkasti juuri näihin käsitteisiin liittyen. Etenkin sosiaaliseen tukeen liittyen aineiston kerääminen kyselylomakkeella ei todennäköisesti tuottaisi kovinkaan syvällistä tietoa. Teemahaastatteluun päädyin siksi, että siten voidaan varmistaa kaikkien aihealueiden käsittely jokaisen haastateltavan kanssa, mutta se ei ohjaa liikaa vastausten sisältöä. Haastattelutilanteessa voidaan ikään kuin keskustella valituista teemoista ja näin kerätä tietoa.(ks. Hirsjärvi & Hurme 2008, 47-48.) Teemahaastattelurunko sopii myös ryhmähaastatteluihin, joita myös käytin aineiston keruussa. Teemahaastattelurunko on koottu teoreettisen viitekehyksen pohjalta.

Haastatteluaineisto koostuu kahdeksasta yksilöhaastattelusta, joihin on osallistunut yhdyskuntaseuraamustoimistoissa asiakastyötä tekeviä työntekijöitä kaikilta rikosseuraamusalueilta. Lisäksi olen toteuttanut ryhmähaastattelut Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston kummassakin toimipaikassa, joihin osallistuvat kaikki toimipaikkojen asiakastyötä tekevät työntekijät. Vaasan toimipaikasta haastattelussa oli mukana neljä työntekijää ja Seinäjoen toimipaikasta viisi työntekijää. Ryhmähaastatteluihin omassa työpaikassani olen päättänyt sen vuoksi, etteivät omat näkemykseni ohjaa haastateltavien valintaa. Pidän myös tärkeänä sitä, että koko työyhteisö saa äänensä kuuluviin jo tässä vaiheessa ja uskon myös ryhmähaastattelun aineiston keruuvaiheessa palvelevan tulevia työkokouksia. Hirsjärvi ja Hurme nostavat esille ryhmä-

haastattelulla olevan erityisesti merkitystä silloin, kun halutaan selvittää miten henkilöt muodostavat yhteisen kannan johonkin kysymykseen, tässä tapauksessa tukitoimiin ja sosiaaliseen tukeen liittyen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 61.) Eskola ja Suoranta nostavat esille ryhmähaastattelun ongelmana haastatteluiden purkamisen vaikeuden. He ehdottavatkin yhtenä vaihtoehtona ryhmähaastattelujen videoimista, joka helpottaa osittain aineiston litterointia ja tilanteen rekonstruointia. (Eskola & Suoranta 1998, 99.) Tämän vuoksi videoin ryhmähaastattelut.

Aineistoa on analysoitu kvalitatiivisesti teoreettisen viitekehyksen valossa. Aineistoa analysoitiin yhtenä aineistomassana eikä toimistokohtaisia erotteluja haastatteluaineistosta tehdä. Poikkeuksena tähän Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa toteutettuja ryhmähaastatteluja käytin osittain vertailuaineistona nostaessani esiin kehittämistarpeita juuri Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston osalta. Haastatteluaineistot litteroitiin ja analysoitiin teorialähtöisesti teoreettisesta viitekehyksestä nousevien teemojen mukaan jättäen kuitenkin tilaa aineistosta esiin nouseville oivalluksille (abduktiivinen analyysi) tutkimuskysymysten 1, 2 ja 3 osalta. Kysymyksen 4 osalta lähestymistapa oli aineistolähtöisempi. Tutkimuskysymysten 1, 2 ja 3 kohdalla on perusteltua käyttää teorialähtöistä teemoihin sidottua analyysitapaa, koska niihin haetaan konkreettisia, yksiselitteisiä vastauksia, poikkeuksena tukitoimen käsitteenmäärittely. Eskolan ja Suorannan mukaan teemahaastattelurunko on hyvä apuväline aineiston analyysiin, koska sen laatimiseen on jo käytetty aiemmista tutkimuksista kerättyjä teoreettisia näkemyksiä. Aineistosta seulotaan teemahaastattelurungon avulla esille sellaisia tekstinkohtia, jotka kertovat kyseisistä asioista. (Eskola & Suoranta 1998, 153.) Kysymyksen 4 osalta haluan puolestaan antaa aineiston ”puhua puolestaan” ja jättää selkeästi tilaa haastateltavien näkemyksille ja kehittämisideoille. Teemat saavat nousta itse aineistosta. (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 153).

Ensimmäinen tutkimuskysymys koski sosiaalisen tuen ilmenemistä yhdyskuntaseuraamustyössä. Haastattelussa lähestyin sosiaalisen tuen käsitettä ei-materiaalisen ja materiaalisen auttamisen kautta sekä henkiseen-, arviointi- ja tietotukeen jaotellen. Lisäksi haastattelussa käsiteltiin verkostoja jaotellen ne primääri-, sekundääri- ja tertiäriverkostoihin. Analyysissä kiinnitin huomiota siihen, nähtiinkö yhdyskuntaseuraamustyössä olevan materiaalista auttamista ja koettiin sille olevan tarvetta. Henkisen-, arviointi- ja tietotuen kohdalla aineiston analyysissä keskityin siihen, miten näiden sosiaalisen tuen muotojen eri elementit painottuivat haastateltavien näkemyksissä. Verkostoihin liittyen aineistoa on analysoitu vahvasti teorialähtöisesti poimimalla haastateltavien kertomuksista sen, miten he ovat työssään tekemisissä asiakkaan verkostojen eri tasojen kanssa. Haastattelussa käsiteltiin myös yhdyskuntaseuraamustyössä läsnä olevaa kontrollia suhteessa sosiaaliseen tukeen. Kontrollia lähestyttiin haastattelussa siitä näkökulmasta, että vaikuttaako asiakkuuden pakko ja kontrolli siihen, miten asiakas suhtautuu tarjottuun tukeen. Vastaukset analysoitiin aineistolähtöisesti.

Toinen tutkimuskysymys koski tukitoimen käsitteen määrittelyä yhdyskuntaseuraamustyössä sekä sitä minkälaisia tukitoimia nähtiin tällä hetkellä olevan käytössä. Tätä kysymystä lähestyin haastattelussa kysymällä haastateltavilta heidän näkemystään siitä, mitä tukitoimet ovat ja mitä tukitoimia on käytössä tai on ollut aikaisemmin. Etenkin tämän tutkimuskysymyksen kohdalla liittyen tukitoimen käsitteenmäärittelyyn, aineistosta nousevat oivallukset olivat tärkeitä. Teoria siis ohjasi jossain määrin aineiston analyysia, mutta ei niin vahvasti kuin ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla. Myös tukitoimiin liittyen haastattelussa kysyttiin asiakkuuden pakon ja kontrollin vaikutuksesta tukitoimien vastaanottamiseen ja vastaukset analysoitiin aineistolähtöisesti.

Kolmas tutkimuskysymys liittyi ohjelmatyön suhteutumiseen sosiaaliseen tukeen ja tukitoimiin. Toisaalta analyysin lähestymistapa oli aineistolähtöinen. Aineistosta nostettiin esiin haastateltavien näkemys ohjelmatyöstä ja sen roolista tukitoimiin ja sosiaaliseen tukeen liittyen. Toisaalta analyysissä on peilattu ohjelmatyötä teoreettiseen taustaan sekä suhteessa aineiston pohjalta muodostettuun tukitoimen käsitteeseen.

Neljäs tutkimuskysymys koski sitä, mikä on sosiaalisen tuen ja tukitoimien rooli desistanssi-prosessissa aineiston valossa. Neljännen kysymyksen kohdalla analyysi oli aineistolähtöistä. Analyysissä aineistosta nostettiin esiin ne seikat, jotka liittyivät sosiaalisen tuen ja tukitoimien käsitteisiin ja painottuivat aineistossa eniten.

Aineiston kokoamisen jälkeen järjestin yhdessä Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston molempien toimipaikkojen kanssa työkokouksen, jossa esittelin opinnäytetyöni teoreettista viitekehystä ja kokoamaani aineistoa sekä analyysin tuloksia. Tämän jälkeen toteutettiin pienryhmissä kehittämis ehdotusten ja toimenpiteiden keruuta, ryhmien tehtäväksi annet ovat tämän raportin liitteenä (Liite 3). Pienryhmien tuottamia ajatuksia ja ehdotuksia käsiteltiin ryhmätyöskentelyn jälkeen vielä yhdessä koko henkilökunnan kanssa. Pienryhmien tuotoksia ja yhteisessä käsittelyssä esiin nousseita tuloksia vedän yhteen ja käsittelen tässä raportissa muodostaen niiden pohjalta ehdotuksia kehittämistoiminnan etenemiselle.

5 Tulokset

5.1 Sosiaalisen tuen rooli yhdyskuntaseuraamustyössä

5.1.1 Materiaalinen ja konkreettinen tuki

Haastatteluaineistosta nousee yksiselitteisesti esille, että yhdyskuntaseuraamustyössä ei ole materiaalista auttamista. Muutamia mainintoja tuli matkakorvauksiin liittyen, mutta nekin nähtiin enemmän rangaistuksen suorittamisen mahdollistajana eikä niinkään suoranaisena sosiaalisena tukena.

”No eihän meillä oikeestaan oo mahdollisuutta muuta kuin ohjata semmosten piiriin, esimerkiks seurakunnalta hakeen näitä ruokalappuja. Että eihän meillä täällä oo mitään semmosta materiaalista tukea,”

”No se on kyllä kovin vähäistä, että eihän me suoranaisesti oikeesti pystytää millään tavalla, eihän meillä oo mitään annettavaa, et silleen tietysti autetaan että saa jostain seurakunnasta tai mistä sitte...niinku niitä väyliä että mistä voi saada materiaa.”

”...nää matkakorvaukset ja sehän on ainut. Ja toisaalta on hirveen hyvä, että edes se on, koska sillonhan nää avoseuraamukset ois paljon vaikeempi toteuttaa...”

Voidaan siis todeta, että materiaalista auttamista yhdyskuntaseuraamustyössä ei käytännössä ole vaan konkreettista aineellista apua tarvitsevat pyritään ohjamaan niiden palveluiden piiriin, joissa aineellista apua on saatavilla.

Toisaalta haastatteluissa nousi myös vahvasti esille se, ettei materiaaliselle ja konkreettiselle auttamiselle juurikaan koettu olevan sijaa yhdyskuntaseuraamustyössä.

”Täähän on toimeenpanotyötä ja muuten taas yhteiskunnan vastuulla on järjestää se, että jokaisella on ruokaa ja jotain.”

”Mun mielestä on jopa ihan hyvä asia, et meillä ei oo semmosta täällä. Et me pystytään oikeesti keskittymään tähän ei materiaaliseen auttamiseen ja se ehkä luo myös parempia asiakassuhteita kun et ei olla minkään rahan tai asunnon tai minkään muunkaan...ne ei löydy meidän selän takaa, niin mä pidän ihan hyvänä asiana sitä.”

”Se on ihan hyvä erottaa tästä, koska tää on rangaistusten suorittamista,”

Useimmissa vastauksissa nousi esille materiaalisen tuen puuttuminen jopa hyvänä asiana. Materiaalisen avun tarjoaminen myös koettiin kuuluvan ensisijaisesti muille yhteiskunnan toimijoille. Lisäksi yhdyskuntaseuraamustoimistojen roolin rangaistusten toimeenpanijana nähtiin sulkevan pois materiaalisen avun antamisen.

5.1.2 Henkinen tuki

Henkisen tuen rooli yhdyskuntaseuraamustyössä nousi voimakkaasti esille haastatteluaineistossa. Usein se koettiin jopa työn lähtökohdaksi ja perustaksi. Erityisesti luottamus nousi voimakkaasti esille vastauksissa ja sitä pidettiin tärkeänä lähtökohtana vaikuttavalle työlle. Luottamuksen koettiin olevan myös sellainen tekijä, joka vaikuttaa vahvasti asiakkaan halukkuuteen ottaa tarjottua tukea vastaan. Kysyin haastateltavilta, miten henkinen tuki, eli arvostaminen, luottaminen, välittäminen ja kuunteleminen näkyvät asiakastyössä.

”Must se on kaiken työn lähtökohta. Ihan et, jos se asiakkaan tasavertanen kohtaaminen ja työskentely ihminen ihmiselle niin se on se ihan perusta. Et jos sitä ei saavuteta niin ei sillä työlläkään oo oikeestaan mitään merkitystä tai se vaikeutuu.”

”No se luottaminen on ensimmäinen. Se on, että jos ei sitä oo niin sitten on aika turha tehdä mitään muuta.”

”Vois olla ihan sen työn lähtökohta, että ilman sitä ei sitä tuloksellista asiakastyötä voi syntyäkään. Se on oikeen semmonen kivijalka mihin se työ perustuu.”

Aineiston perusteella voidaan todeta, että luottamuksen rakentamiseen asiakassuhteen alussa kannattaa panostaa. Luottamuksen nähtiin toimivan perustana vaikuttavalle työlle ja ilman sitä työskentely yhdessä asiakkaan kanssa on vaikeaa.

Henkistä tukea pidettiin tärkeänä myös suhteessa kontrolliin. Luottamuksellisen asiakassuhteen ansioista nähtiin, ettei yhdyskuntaseuraamustyössä läsnä oleva kontrolli nouse kovinkaan voimakkaasti esiin vaan tuen elementti on keskeisempi.

”En mä tiedä...no jossain harvoissa tapauksissa. Mut mä jotenkin koen, et ei sitä miellä, kunhan sen suhteen luo. Et sehän on siitä alusta et miten sä markkinoit tän homman.”

”...mut kyl se keskustelemalla siitä lähtee, niinku kerroin niin hirveen hyvin meillä käy asiakkaat.”

”Mut ei meitä koeta varmaan kuitenkaan, jos tuolta pantaais riviin meidän asiakkaat, että jos niiden pitäis valita näistä niin kumman että kuinka ne kokee meidät, niin en usko, että se kontrolli sieltä kovin vahvasti nousisi.”

Alkuvaiheen työskentelyllä ja asiakassuhteen rakentamisella on siis merkittävä rooli suhteessa tuen ja kontrollin kysymykseen. Poikkeuksena koettiin ne asiakkaat, joiden asenne oli jo lähtökohtaisesti hyvin viranomaisvastainen. Pääsääntöisesti kontrollin läsnäolon ei kuitenkaan juurikaan koettu vaikuttavan asiakkaan suhtautumiseen tarjottuun tukeen.

5.1.3 Arviointituki

Haastatteluaineistossa korostui arviointituen kohdalla positiivisen palautteen antaminen asiakkaalle. Lähtökohtaisesti asiakkaille halutaan antaa positiivista palautetta myös pienistä onnistumisista.

”Huomaa ne pienet edistymiset mitä on tullu ja sitte nostaa niitä esille, että ehkä se asiakas ei oo itekään huomannu ja sillä lailla työntekijä voi vahvistaa.”

”...tota sillai minusta, että mä aina yritän miettiä ja onkia niitä asioita, jotka on hyvin. Vaikka se ois pieniki asia, koska sitä hyvää palautetta tulee tosi vähän...pitää yrittää löytää niitä onnistumisia ja hyviä asioita, kyllä niitä aina jostain löytyy.”

Aineistossa korostui positiivisen palautteen antamisen merkitys, koska koettiin, etteivät asiakkaat juurikaan saa positiivista palautetta muualta. Esille halutaan nostaa myös pienet onnistumiset ja tehdä ne asiakkaalle näkyväksi. Positiivisen palautteen antaminen nähtiin myös asiakasta vahvistavana elementtinä.

Lisäksi aineistossa korostui palautteen antamiseen liittyen sen aitous. Koettiin tärkeäksi, että palaute on aitoa, jotta sen antaminen on myös uskottavaa.

”Kyllä niinku kokoajan pitää antaa jotain myönteistä...ja kuitenkin he tietää, et se on totta, että ei mitään höpölöpöä ruveta sössöttämään.”

”...mut se täytyy olla aitoa, siinä täytyy olla joku juttu. Ei pelkkä kehuminen, ei sillä oo mitään merkitystä.”

”...ja monesti ku ei oo saanu sitä positiivista palautetta niin he ei oikein tiedä miten suhtautua siihen ja sitä suuremmalla syyllä sen pitää olla aitoa, se ei saa olla teennäistä.”

Voidaan todeta, että pientenkin onnistumisten ja edistysaskeleiden huomaaminen on tärkeää ja se on hyvä sanoa asiakkaalle ääneen. On myös huomionarvoisaa, että haastateltavat nostivat palautteen antamisesta puhuttaessa esille lähes pelkästään positiivisen palautteen merkityksen ja roolin vaikka myös negatiivista palautetta joudutaan antamaan vaikkapa rikkomustilanteissa.

5.1.4 Tietotuki

Myös tietotuella nähtiin olevan oma roolinsa yhdyskuntaseuraamustyössä, tosin ei niin vahva kuin henkisellä- ja arviointituella. Haastatteluaineistossa se korostui enemmän käytännöllisenä asiana.

No se...tää hyvin usein näkyy tässä viranomaiskäytäntöjen selittämisessä, auttamisessa tossa että täytetään ihan yhdessä tukihakemuksia ja asuntohakemuksia, verkostojen kutsumista koolle, niitten selittämisessä, mitenkä päihdepalveluiden esiin tuomisessa, näin se näkyy ehkä konkreettisimmin.”

”Kyllä se on erittäin tärkeätä. Kyllä siis mä en rupee ohjaan ja neuvoon jos ne ei halua, mut ne kysyy paljon. Ja meidän kaikkien tulee tietää ja ylläpitää semmosta, että meidän pitää tietää mitä palveluita omalla alueella on...Meidän kuuluu semmosta antaa, mutta ei niinku sormi pystyssä.”

”Se on varmaan vähäisintä. Sillon, ku asiakkaalla on tarve ja se kysyy ja haluaa apua ja on kiinnostunut.”

Tietotukeen liittyen korostui selkeästi asiakaslähtöisyys. Neuvojen ja ohjeiden antaminen haluttiin kohdentaa niihin tilanteisiin, jossa asiakkaan koettiin niitä haluavan ja ottavan vastaan. Tietotuen elementti yhdistettiin pääasiassa tiedon jakamiseen eri viranomaisten toiminnasta ja palveluista, mutta myös käytännön avustamiseen asioinnissa.

Tietotukeen liittyen nostettiin esille myös seuraamusten reunaehdot ja niiden selvittämisen tärkeys.

”Lähtökohtasesti, siitähän me lähetään liikkeelle, että se tietää mitä sen kuuluu tehdä.”

”Ja se on tärkeää, että mennään aasta ööhön ja annetaan vielä kirjallinen paperi, missä kaikki lukee, ettei jää mitään epäselvää.”

Seuraamusten reunaehdot ovat siis ne, mistä lähdetään liikkeelle. Kun reunaehdot ovat selvät, voidaan työskentelyä lähteä viemään eteenpäin.

Tietotukeen liittyen asiakaskunnan koettiin olevan melko hyvin tietoisia siitä, mitä palveluita on tarjolla ja mihin palveluihin heillä on oikeus. Poikkeuksena nähtiin asiakkaat, joiden ei ole tarvinnut aikaisemmin asioida viranomaistahojen kanssa. Palveluihin hakeutumisen suhteen koettiin olevan jokin verran ongelmia. Toisaalta näiden ongelmien arvioitiin pääasiassa johtuvan enemmän motivaation ja henkilökohtaisten resurssien puuttumisesta, kuin varsinaisesti tiedon puutteesta.

”mä ajattelisin, että nykyään asiakkaat on tietosempia, että melkein kaikilla on netti ja sieltä näkyy kaikki, että kyllä se muuttuu. Että ei semmosta tietämättömyyttä oo, mutta sittenhän ne on aika monimutkasia nää systeemit.”

”Tietää, mut se on ehkä enempi semmosta niin kuin passiivisuutta tai jotain.”

”...ja ei voi yleistää, mutta osassa asiakaskuntaa on semmosta, että niiltä puuttuu sitä pitkäjänteisyyttä hoitaa asioita, että enemmän se ongelma on siinä. Että kyllä tiedetään, mutta ei oo sitä kykyä hoitaa niitä...”

Tietotukeen siis sisältyy saatavilla olevista palveluista tiedottamisen lisäksi ja ehkä osin jopa enemmän palveluiden käyttöön ohjaaminen ja tukeminen asiakkaan omien resurssien puuttessa.

5.1.5 Asiakkaan verkostojen rooli

Asiakkaan verkostot nähtiin tärkeinä asiakkaan saaman tuen kannalta. Haastatteluaineistosta käy ilmi, että asiakkaan primääriverkostojen kanssa työskentely on kuitenkin tällä hetkellä melko vähäistä.

”No alaikästen kanssa jonkin verran, mutta aika vähän sitte muiden kanssa, että se niinku aika paljon rajoittuu siihen, että kysytään perheestä ja lähisuh-

teista ja kuulumisia. No sitten on joitain sellasia, jotka tulee aina vaikka lapsen kanssa tapaamiselle, jos on pieni lapsi vaikka. Ja sit se tietysti vaikuttaa siihen mitä niissä tapaamisissa voidaan ylipäättään puhua. Ja sit on joitain sellasia, jotka tulee aina puolison kanssa. Mutta se on aika paljon siitä asiakkaasta itsestään kiinni, että haluaako se.”

”Me ei olla sen suhteen aktiivisia, mutta niinku valvonnoissa, että sikäli mikäli niihin perheenjäseniin ollaan tekemisissä niin sit se lähtee siitä valvottavasta ittestä joteikin, että me ei olla aktiivisia.”

”Lähtökohta on se, että asiakkaan kans työskennellään. Et jos esimerkiksi vaimo on mukana niin ei lähdetä hänen asioita et se on se asiakas ja nää on sit hänen tukiverkkonsa.”

Nuorten kohdalla yhteydenpitoa esimerkiksi vanhempiin on enemmän. Osin asiakkaan läheisuhden läsnäolo työskentelyssä koettiin hyödylliseksi. Aineistossa kuitenkin painottuu se, että primääriverkostojen kanssa työskentelyn tulee olla lähtöisin asiakkaasta itsestään eikä tule unohtaa sitä, että työskentelyn keskiössä on asiakas. Esille nousi myös näkökulma, että varsinainen perhetyö on yhteiskunnan muiden toimijoiden, kuten sosiaalitoimen tehtävä. Yhdyskuntaseuraamustyössä tehtävää perhetyötä ei voi sinänsä rinnastaa vankilassa tehtävään perhetyöhön, jossa sillä on aivan oma roolinsa.

Lähiverkostojen kanssa tekemisissä oleminen koettiin kuitenkin ajoittain hyödylliseksi.

”Ei se mua oo häirinny milään lailla. Päinvastoin, siinä on aina pieni lisätiedon mahdollisuus, että vähän tietää minkälaista se ihmisen arki ees suurin piirtein on. Et kyllä se niinku kertoo paljon, että jos siinä on semmosia ihmisiä, jotka siinä lähellä pyörii, et siellä on jotain tukiverkostoa olemassa kuitenkin.”

”No se on hyvä asia. Siinä huomaa ihan erilaisia puolia asiakkaasta yleensä miten käyttäytyy siinä tilanteessa.”

Esimerkiksi tiedon saannin näkökulmasta yhteydenpito lähiverkostojen kanssa nähtiin hyödyllisenä. Sen nähtiin myös palvelevan asiakkaan kokonaistilanteen hahmottamista.

Asiakkaan sekundääriverkostojen kanssa sen sijaan yhdyskuntaseuraamustyössä ei juurikaan olla haastatteluaineiston perusteella tekemisissä.

”En oikeestaan, muuta ku silleen, että kaveripiirissä on yleensä niitä ihmisiä, jotka on myös meidän asiakkaita. Joten siinä on se, et tulee se vaitiolovelvollisuuskin tavallaan, et sinne ei ehkä halua niitä tuoda.”

”Tietenkin sitä pohdintaa on aina sosiaalisesta verkostosta sen asiakkaan kanssa ja tietenkin se, että jos asiakas nostaa sen itse esille sen muutoksen tavoitteeksi, että haluaa irtaantua tai haluaa muuttaa kaveriporukkaa niin sitten sitä tuetaan siinä, mutta ei me nyt, jollain lailla sitä sit ohjataan hakemaan sitä uutta kaveripiiriä ja jotain muuta, mutta ei oikeestaan työskennellä kaveriporukan kanssa.”

Sekundääriverkostot ovat asiakastyössä läsnä siis lähinnä keskustelujen tasolla. Myös vaitiolovelvollisuuteen liittyvät seikat nousivat esille sekundääriverkostoihin liittyen. Työntekijät ovat varovaisia vaitiolovelvollisuuden suhteen ja tällä on rajoittava vaikutus ajatellen asiakkaan verkostojen kanssa työskentelyä.

Tertiääri- eli viranomaisverkostot sen sijaan nähtiin olevan voimakkaasti läsnä yhdyskuntaseuraamustyössä.

”Se kyllä näyttelee joittekin asiakkaitten kohdalla todellakin isoa roolia, koska siinä myös se on kaikista järkevin, että pitää välillä niitä verkostoja, et siinä voidaan tehdä selkeempää työnjakoa. Kaikista merkittävin, ja siinä mä näen sen suurimman hyödynkin mitä asiakas voi saada meidän työstä, että helpotetaan sitä, ei kannusteta luukuttamiseen tai tämmöseen vaan yritetään saada porukka kasaan.”

”No se on ollu koko työuran aikana niin tosi tärkeä ja minusta se kannattaa ja mä oon aina näille nuoremmillekin työntekijöille sanonut, että se antaa hirmu paljon nää verkostot, että kannattaa tehdä. Se on niin kurjaa asiakkaan kohdalla kun ne juoksee kymmenen eri virnomasen luona samasta asiasta, että jos vaan mahdollista ja tietää, että on asiakkuuksia sosiaalitoimessa, päihdehuollossa, typissä, missä vaan niin jonkinlainen verkosto tietenkin asiakkaan kanssa sopien niin siitä.”

”No se on niinku yks työväline, että se on aika itsestään selvää. Että ei tätä työtä voi yksin tehdä mitenkään.”

Verkostotyö nähdään haastatteluaineiston perusteella erittäin tärkeänä yhdyskuntaseuraamustyön kannalta, jopa eräänlaisena työ vaikuttavuuden edellytyksenä. Pääasiassa nähtiin niin, ettei yhdyskuntaseuraamustoimistosta käsin voida yksin juurikaan vaikuttaa asiakkaan tilanteeseen, vaan muilla toimijoilla on tärkeä rooli asiakkaan tukemisen kannalta. Verkostotyöllä nähtiin myös voitavan helpottaa asiakkaan tilannetta. Kun eri toimijat saatetaan samana pöydän ääreen, asiakkaan ei tarvitse kertoa monessa paikassa samoja asioita eri viranomaisille. Lisäksi verkostotyö palvelee myös työntekijää, kun työnjakoa eri toimijoiden välillä voidaan selkiyttää ja näin ollen jokaisella toimijalla on selkeämpi käsitys siitä, mikä juuri hänen roolinsa on asiakkaan elämäntilanteessa.

5.2 Tukitoimet yhdyskuntaseuraamuksissa

Haastatteluaineiston perusteella voidaan todeta, että tukitoimet käsitetään työntekijöiden keskuudessa melko laajasti.

”No tietenkin ohjelmatyö, mä katon sen tukitoimeksi. Sit on nää ihan tota no esimerkiksi yhdyskuntapalvelussa nää omat mahdolliset tukitunnit, et niitä voidaan silleen pistää väliin ja kyl niinku asiakkaat ottaa ne hirmu mielellään vastaan.”

”Kyl mä näkisin jo jonkun palveluohjauksenkin tukitoimena.”

”No ehkä jos aattelee yhdyskuntapalvelua tai valvontarangaistusta niin mun mielestä konkreettiset tukitoimet on esimerkiks näitä tukitunteja tai ohjelmatyötä tai päihdejaksot vaikka A-klinikalla, niin ne on aika semmosia mitä nyt voi sanoa tukitoimiksi. Toisaalta ehkä en tiiä voiko sitä verkostotyötäkin ehkä jollain tavalla, varsinkin jos se on meidän koolle kutsuma, vähän tällasta ylimäärästä tukitoimea.”

Yhdyskuntapalveluun ja valvontarangaistukseen liittyen tukitoimien määrittäminen on aineistossa selkeämpää, valvontojen osalta määrittely oli laajempaa. Tukitoimina haastatteluaineistossa nostettiin esille ohjelmatyö, yhdyskuntapalvelun toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunnit, päihdejaksot, palveluohjaus, verkostotyö sekä asumiseen liittyvissä asioissa avustaminen. Esille nousi myös eräät ostopalveluina toteutettavat palvelut, jotka sisältävät tukihenkilö-tyyppistä toimintaa. Tukitoimen käsitettä lähestyttiin pääasiassa sen sisällöstä käsin.

Vaikka tukitoimien määrittely haastatteluaineistossa oli laajaa, määritelmät kuitenkin palasivat melko vahvasti siihen ajatukseen, että tukitoimilla tuetaan rangaistuksen suorittamista

vaikka osan tukitoimista nähtiin tukevan enemmän asiakkaan muutosprosessia. Toisaalta esiin nostettiin myös se, että valvonta jo itsessään on tukitoimi. Lisäksi tukitoimen käsitettä lähestyttiin sen tarkoituksesta käsin, missä erityisesti korostuu tukitoimien tarkoitus rangaistuksesta suoriutumista tukevana elementtinä.

”No mä näkisin tukitoimina ehkä, ne on ehkä suurempia erityisesti tämmösissä muutamissa rangaistuslajeissa kuten yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus, jossa ensisijaista meille on se rangaistuksen suorittaminen. Mihin niin mä näkisin, että meidän tukitoimet keskittyis siihen, että jos nähdään ettei tule selviytymään ilman niitä, niin meidän pitäis jollain tavalla lisätä tukitoimia siihen, että hän pystyis selviytymään. Että me keskityttäis enemmän siihen mitä valvontatyöhön, mikä itse asiassa on jo asiakkaan tukitoimi tänne yhteiskuntaan siirtymiseen.”

”Jos aatellaan, että pitäis saada joku rangaistus suoritettua oli se sitten joku valvonta tai yhdyskuntapalvelu tai valvontarangaistus, niin jos siellä on nähtävissä jotain esteitä, jotka vaarantais sen seuraamuksen suorittamisen, niin eikö siihen niinku vois astua ne tukitoimet, mitä se sitten on itse kullakin.”

”En tiiä meneekö liian pitkälle, mutta nimenomaan tukitoimi, että mahdollista suorittaa rangaistus ja tehdä sen rangaistuksen suorittamisesta helpompaa.”

Tukitoimena yhdyskuntaseuraamustyössä siis voidaan pitää niitä toimenpiteitä ja palveluita, joilla tuetaan ja edistetään asiakkaan kykyä suorittaa yhdyskuntaseuraamus.

Tukitoimia on myös hankittu ennen jonkin verran ulkopuolisilta tahoilta ns. köyhyysrahan avulla.

”Ollaan hankittu esimerkiksi oisko ollu ainakin psykologin vastaanotolla pitkä terapia ollaan hankittu...”

”Ainakin velkajärjestelyä on ostettu köyhyysrahalla Sininauhasta...”

”...meillähän oli aikoinaan köyhyysrahalla sitä, se oli aivan loistava. Ostettiin työtä ja siinä oli yks työntekijä ...säätöiltä, joka teki todella sydämellään sitä työtä ja siinä oli jotakin muutakin ja se oli hirveen hyvää työtä. Ja se näky meidän uusimistilastoissakin, mutta se on nyt historiaa.”

Köyhyysrahaa ei enää nykyisin ole käytössä ja tämän seurauksena asiakkaille ostopalveluina tuotettujen tukitoimien hankkiminen on huomattavasti vähentynyt ja osin jopa loppunut kokonaan. Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston molemmissa toimipaikoissa on kuitenkin edelleen käytetty ostopalveluna tukitoimia muun muassa Tukeyn palveluita Seinäjoella ja Suunta-valmennusta Vaasassa, joissa molemmissa on mahdollisuus räätälöidä palvelun sisältöä yksilön tarpeen mukaan.

5.3 Ohjelmatyön rooli suhteessa sosiaaliseen tukeen ja tukitoimiin

Ohjelmatyö mainittiin suurimassa osassa haastatteluja tukitoimena.

”Mun mielestä kun se on oikeassa paikassa ja oikein valmisteltu, et se on tavallaan herätetty se tarve sille, must se on olennaista, ja sitten se vaan se on just joku pelkkä vkm, niin se hyvä palaute mitä sä saat siitä ja se tunne, että hei mulla on näin hienoja ajatuksia.”

”...mutta varmaan just se, että herättää sen asiakkaan, että pysähdytään siihen, se tulee tietoiseksi. Eihän millään ohjelmalla, tuskin kukaan aatteleekaan niin, että sillä pystyis poistamaan sen ongelman. Sehän nyt jatkuu se työ, mut et ne tulee tietoisemmaksi.”

Aineiston perusteella ohjelmatyön kuitenkin nähdään toimivan tukena enemmänkin muutosprosessissa kuin varsinaisesti suoriutumisen tukena. Sen voidaan nähdä olevan kytköksissä myös sosiaaliseen tukeen liittyen muun muassa luottamukseen, palautteeseen ja asiakkaan kokemukseen kuulluksi tulemisesta.

Tietysti ohjelmien välillä on eroja. Muun muassa Suuttumuksen hallinta - ohjelma ja Liikenneturvaohjelma fokusoituvat tiettyyn rikokseen.

”no liikenneturvaohjelmalla varmaan uusintarikollisuuden vähentämistä. Ja varmaan se siinä vkm:ssäkin on tavoitteena.”

”No suhassa on aika selkee, et se ihminen pystyy hallitsemaan sitä suuttumustaan, ettei joudu enää niihin ikäviin tilanteisiin. Just sitä rikollisen käyttäytymisen, ettei joudu enää niihin vaikeuksiin.”

”Yhdyskuntapalvelussa se on jotenki konkreettinen. Et tässä voi ajatella, että rangaistus on se tukirakenne. Jos siinä on joku konkreettinen asia, mistä pitää selvittää, niin se vkm voi olla ihanteellinen. Sä voit fokuroida sen siihen. Mutta

jos siinä on vaan joku raitistuminen, niin se on sitten taas, se on suhteellinen asia milloin se on mielekästä ja milloin ei, ja sit meidän pitää vaan arvioida.”

Tiettyyn rikostyyppiin keskittyvässä ohjelmassa tavoitteen nähtiin selkeästi liittyvän uusinta-rikollisuuden ehkäisyyn eikä niinkään suoriutumisen edistämiseen. Viisi Keskustelua Muutoksesta - ohjelma puolestaan on laaja-alaisempi ja sen käyttö saatettiin nähdä myös rangaistuksesta suoriutumisen tukena.

5.4 Sosiaalisen tuen ja tukitoimien rooli desistanssiprosessissa

Haastateltavien käytännön työn kautta rikollisuudesta irrottautuminen näyttäytyy pitkänä ja monisyisenä prosessina.

”no sekin on taas monenkirjavaa, toisilla helpompaa kuin toisilla. Kun löytää sen asiakkaan halun tai huomaa sen ja kykyä ei oo, niin silloinhan me ollaan oivassa asemassa siinä kohtaa, että sitä kykyä pyrittäis lisäämään erilaisilla vaihtoehdoilla...itsetuntoa kohentamalla, että kyllä hän pystyy ja kyllä hän osaa. Yrittää ettiä vaikka mistä sen onnistumisen aina siihen, että jollakin laila sitä itsetuntoa. Mutta ei kaikki halua. He on siinä vaiheessa, että se on hyvä. Mutta sitten täytyy yrittää keskustella ja vähän kyseenalaistaa, että mikä siinä on hyvää ja miks, et se näkee että se ei oo hyväksi.”

”Tietysti tää on tärkeä tää keskusteleminen ja kuunteleminen, että kuullaan niitä kohtia ja herättää niitä vielä enemmän niinku ristiriitaa ja poimia niitä kohtia. Ja sit se just, että asettaa jotain konkreettisia pieniä tavoitteita missä onnistuu ja sit saada sitä onnistumisen kokemusta. Jotenkin jäsentää sitä olemista ja auttaa ihmistä jäsentämään sitä elämäänsä ja olemistansa. Ja sitten mitä oikeest, auttaa etsimään mitä oikeesti haluaa. Et se voi olla, et jotain täytyis tehdä ja sen peilin avulla sitä voi keksii sen, et mikä tässä on pielessä, mitä vois tehdä.”

”Siinä on vaikka minkälaisia esteitä...et siellä on tosi paljon esteitä. Ja sä vuosisia ponnistelet paremman elämän eteen ja sitte taas saattaa tulla joku ja se on sit siinä, että se menee sit äkkiä alaspäin...no se vaatii aina ilman muuta sen oman motivaation, mutta sitte se vaatii tosi paljon tukea ja apua. Pitää olla semmosia ihmisiä, jotka sua auttaa, jotka suhun luottaa...”

Aineistossa nousi esille näkemys siitä, että rikosuran pituudella on vaikutusta siihen, millainen prosessi irrottautuminen on. Mitä enemmän rikollisuutta on taustalla, sen vaikeampaa on

myös päästä rikollisesta elämäntavasta eroon. Irrottautumisen kannalta tärkeinä seikkoina esille nostettiin asiakkaan oma motivaatio ja halu muutokseen ja muutosmotivaation vahvistaminen. Myös luottamus ja luottamuksellinen asiakassuhde nousivat esille rikollisuudesta irrottautumisen prosessin tukemisessa. Esille nostettiin myös esteet, joita asiakas kohtaa prosessin aikana. Sosiaaliseen tukeen liittyen yhdyskuntaseuraamustyössä voidaan todeta rikollisuudesta irrottautumisen kannalta tärkeinä elementteinä haastatteluaineiston perusteella asiakkaan motivoimisen, vahvistamisen ja luottamuksen. Työntekijä voi myös toimia asiakkaalle eräällä tavalla peilinä, tuoda elämäntilanteen ongelmakohtia näkyväksi ja kannustaa tätä kautta muutokseen.

Rikollisesta elämäntavasta irti pääsemistä nähtiin kuvastavan muutos asiakkaan asenteissa, joka heijastuu käytännön tasolla puheessa ja suhtautumisessa asioihin. Esille nousi kuitenkin myös epävarmuus, milloin voidaan olla varmoja siitä, että rikollinen elämäntapa on todella jäänyt taakse.

”...mutta ehkä siinä justiin suurin on, että asenne on muuttunut ja haluaa ottaa vastaan ja haluaa selvästi kehittää itseään ja haluaa päästä näihin niin sanotusti normaalin elämän, ja sit jos ne saavuttaa.”

”Alkaa olla sitä menetettävää ja alkaa tulla sitä toisenlaista ja arvostaa just perhe-elämä tai tulee perheenisäystä.”

”No yleensä sitte mitä sanotaan, että joku vankilakierre voi loppua sitte, kun on jotain mitä ei halua enää menettää.”

Prosessin taustalla nähtiin vaikuttavan monien elämäntapahtumien, kuten perheen perustamisen, työllistymisen tai kyllästymisen rikolliseen elämäntapaan. Keskeisenä nähtiin, että rikollisuuden tilalle tuli jotain sellaista, mitä ei halua enää menettää.

Asiakkaan ympäristöön koettiin voitavan vaikuttaa lähinnä asiakkaan itsensä kautta.

”No eihän siihen tietenkään, jos hän ei ite halua muutosta niin aika vaikee lähtee sitä, mutta jos hän ite kokee sen ongelmallisena ja ahistavana niin silloinhan me voidaan tukea sitä.”

”No on. Se motivoinnin merkitys plus sitten tämä vaihtoehtojen esiin tuominen, mitä vaihtoehtoja vois olla sosiaalisessa ympäristössä, mistä vois saada sitä parempaa verkostoa ja miten sitä vois lähtee rakentamaan. Et tätä kautta.”

”Haluaisin mä uskoa, että ykp:llakin sinällään, että palvelupaikkojen kautta me ollaan oltu vaikuttamassa valtaväestön asenteisiin.”

Esiin nousi kuitenkin myös se, että esimerkiksi palvelupaikkojen kautta voidaan ehkä jossain määrin vaikuttaa suuren yleisön suhtautumiseen rikosseuraamusasiakkaisiin ja tätä kautta myös muokata ympäristön asenteita.

5.5 Aineiston pohjalta esiin nousseet kehittämiskysymykset

Verrattaessa yksilöhaastatteluilla kerättyä aineistoa Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa ryhmähaastatteluina kerättyyn aineistoon esille nousi selkeästi kaksi kehittämiskysymystä. Näitä ovat verkostoyhteistyön lisääminen ja yhdyskuntapalvelun toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien käytön tehostaminen.

”...niin se ois musta semmonen kehittämisen paikka jos nyt jotain kehittämisjuttuja, niin vois miettiä enemmän, että mistä näkee ne tarpeet, et tälle vois olla hyvä. Ja tokihan sitä tehdään ja varmaan tosi hyviä, mutta ehkä se ois semmonen kans. Silloinhan ne useimmiten toteuttaa itsensä, kun jonkun asia nostetaan pöydälle. Siinä mä luulen, että tälläkin työyhteisöllä löytyis paljonkin sellaisia ideoita siihen, että mitkä olis ne paikat et olis hyvä. Ja sit nää kyllä henkilöityy nää viranomaisyhteistyötkin, että jokaisella meillä on yhteistyökumppaneita, johonka parempi ja luontevampi ottaa yhteyttä ja se pelaa hirveen helposti. Mut kun ihmiset vaihtuu niin sen pitäis olla enemmän jatkuvaa ja suunnitelmallisempaa.”

”ja jatkossa se työ helpottuu, kun on johonkin pysähtynyt, niin ei tarvi joka kerta ihmetellä.”

Verkostotyön rooli yhdyskuntaseuraamustyössä tulee haastatteluissa vahvasti esille. Ryhmähaastatteluissa nousi jopa ihan suoraan esille kysymys verkostotyön kehittämisen tarpeesta Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Erityisesti huomiota pitäisi kiinnittää verkostotyön tarpeen arviointiin ja tunnistamiseen. Huolta herätti myös verkostoyhteistyön henkilöityminen.

Haastatteluaineiston perusteella yhdyskuntapalvelun toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunnit ovat aktiivisesti käytössä suurimassa osassa yksiköitä, joissa haastatteluja toteutettiin ja niille on kehitetty vaihtelevia sisältöjä.

”Kyllä niitä käytetään aika paljon. Päihdekeskusteluja on varmaan eniten mitä on käyty. Sitte on käyty parisuhdekeskusteluja ja uusi suunta ohjelma ykp puolella ne on tsp tunteja.”

”No vähän tarpeen mukaan, että jossain vaiheessa oli ajatuksena, että varsinakin jos on pitkä palvelu niin käytäis ylipäätään se elämäntilanne, mut sit toisaalta aattelee myös, että ei ihan kaikkien kans, jos oikeesti tulee siinä alkuvaiheessa ilmi, että tää ei tarvi mitään erityistä tukea ja se suorittaminen menee tosi hyvin, niin sitten on myös oikeus suorittaa se vain työpalveluna, mut sit jos sen palvelun aikana tapahtuu jotain. Voi tapahtuu sen asiakkaan omassa elämässä joku kriisi tai se päihteiden käyttö lähtee käsistä tai mitä tahansa. Liikaa stressiä, niin saatetaan poikkasta se palvelu ja pitää niitä tukitunteja.”

”...mutta kyllä me kaikki käytetään siinä vaiheessa, kun esimerkiksi ykp:ssa rupee, siihen se liittyykin, näyttää että rupee lipsumaan, että täytyy pysähtyä ja miettiä, että missä mennään ja tota ajatellaan, että mikä vois nyt tässä tilanteessa olla vaihtoehto tai miten voitais tehdä. Ja siinäkin voidaan käyttää näitä erilaisia tehtäviä apuna, et jos niitten kautta löytyis jotakin. Kyl niitä joskus on ollu silleenkin, että on aloitettu muutamalla tukitunnilla, jos näyttää aika haasteelliselta se asiakkuus, että saadaan aikaa enemmän miettiä, että mites tässä lähetään ja ihan palvelupaikkaa miettien, että mikä se vois olla. Että tämmöstä suunnitelmaa tehtäis niin on käytetty niitä tunteja muutamia.”

Toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien sisältö on liittynyt pitkälti päihteisiin, mutta niissä on myös käsitelty vaihtelevasti muitakin aiheita, joiden on nähty vaarantavan yhdyskuntapalvelusta suoriutuminen. Tunteja on käytetty asiakkaan akuuteissa elämäntilanteissa, kuten asunnon menetyksessä tai avioerotilanteessa. Tunteja on voitu käyttää myös niissä tapauksissa, kun yhdyskuntapalvelun suorittaminen ei ole edennyt runsaiden sairauspoissaolojen vuoksi. Toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunteja on voitu käyttää myös ennakoivasti esimerkiksi alkukartoitukseen.

Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien käyttö yhdyskuntapalvelussa on jäänyt todella vähäiseksi.

”Ei kertaakaan, suunniteltu on, mutta ei oo toteutunu...”

”Ei kertakaan ainakaan mä oo aikatauluttanu.”

”Se on kans varmaan vähän jääny.”

Tähän saattaa osaltaan vaikuttaa myös tietty epävarmuus tuntien käytön ja sisältöjen suhteen. Toisaalta myös tukea voidaan antaa sitä erikseen aikatauluttamatta.

”Mä en saa kans päässäni käännettyä, että semmosia normaaleja keskusteluja mikä tää sun tilanne on, niin minkä takia se pitäsi aikatauluttaa.”

”ja jälkeenpäin sit kun se asiakas tulee juttelemaan ja sä jälkeenpäin kirjaat siitä ylös, niin tulee se että ois voinut saada sen tsp tunnin, mutta yleensä ne on sen verran akuutteja ne tapaukset, että kun tulee oikeesti se tarve.”

Voidaan siis todeta, että Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien käytön mukanaan tuomat mahdollisuudet ovat jääneet hyödyntämättä ja tähän on syytä kiinnittää jatkossa huomiota.

6 Johtopäätökset

6.1 Sosiaalinen tuki ja sen suhde desistanssitutkimukseen

Ei-materiaalinen auttaminen korostuu yhdyskuntaseuraamustyössä (vrt. Toikko 2005, 213.) Metterin ja Haukka-Wacklinin (2012, 56-57) esittelemän sosiaalisen tuen muotojen jaottelun mukaan konkreettisella tuella ei ole juurikaan roolia yhdyskuntaseuraamustyössä. Muut sosiaalisen tuen muodot puolestaan ovat vahvasti läsnä asiakkaiden kanssa työskenneltäessä. Henkisen tuen saralla erityisesti luottamus korostui haastatteluaineistossa ja sen nähtiin olevan jopa asiakassuhteen peruspilari. Luottamus nousee esille myös desistanssitutkimuksessa (vrt. Farrall & Calverley 2006, 49-51, 65-66). Farrallin ja Calverleyn mukaan muutoksen siemenet tulee kylvettyä yksilökohtaisessa työskentelyssä ja ne kantavat todennäköisimmin hedelmää, jos valvojan ja valvottavan välille on kehittynyt luottamussuhde. Farrall ja McNeill ovat lisäksi viitanneet Rexin vuonna 1999 tekemään tutkimukseen, josta he nostivat esille, että kiinnostuksen osoittaminen asiakkaan elämää kohtaan oli ensimmäinen askel desistanssia edistävään ja tukevaan suhteeseen (Farrall & McNeill 2011, 210-211). Näin ollen asiakassuhteen luottamukseen on syytä edelleen panostaa eikä sitä turhaan koeta keskeiseksi tekijäksi yhdyskuntaseuraamustyössä. Myös Weaver ja McNeill ovat kiinnittäneet huomion siihen, että työntekijän ja asiakkaan välisen suhteen laadulla on suuri merkitys desistanssiproessin tukemisessa (ks. Weaver & McNeill 2011, 3-4.)

Arviointitukeen liittyen tärkeänä koettiin positiivisen palautteen antaminen ja tätä kautta asiakkaan vahvistaminen. Lisäksi palautteen aitoutta pidettiin tärkeänä. Myös Weaverin ja McNeillin (2011, 2), mukaan desistanssia voi tukea se, että joku uskoo rikosentekijään ja hänen kykyihinsä sekä ilmaisee ja välittää toivoa yksilön kohdatessa vaikeuksia. Tämä liittyy niin ikään palautteen antamiseen ja vahvistamiseen. Positiivisen palautteen antaminen voidaan nähdä juuri toivon välittämisenä ja uskon luomisena yksilön kykyihin selviytyä. Palautteen aitous puolestaan yhdistyy asiakkaan aitoon kohtaamiseen ja kuulemiseen. Kun ollaan läsnä, on myös helpompi huomata pienet edistymiset, joista aitoa palautetta voidaan antaa. Vahvistamisen voidaan nähdä liittyvän myös toimijuuden ja sosiaalisen pääoman lisäämiseen. Positiivisen palautteen avulla voidaan vahvistaa yksilön uskoa omaan kykyihinsä vaikuttaa elämänsä suuntaan. (vrt. Weaver & McNeill 2011, 2-3.)

Tietotuki ei haastatteluaineistossa saanut samanlaista roolia kuin henkinen- ja arviointituki, mutta sekin koettiin tärkeänä elementtinä. Tietotuen elementti nähtiin käytännöllisempänä asiana ja siinä korostui selkeästi asiakaslähtöisyys. Viranomaisen roolia ei nähty kaikkietävä- nä ja neuvojen ja ohjeiden jakajana, vaan tietotukea annettiin, jos asiakas oli halukas ottamaan sitä vastaan. Tietotukeen liittyen nousi esille myös asiakkaan avustaminen käytännössä, yhdessä tekeminen ja meneminen. Farrall ja McNeill viittaavat Rexin 1999 tekemään tutkimukseen, jonka mukaan ehdonalaivalvonnassa toisille pelkkä valvonnassa oleminen toimi

pidäkkeenä rikosten tekemiselle kun taas toisille oli tärkeämpää avun saaminen elämässä kohdattavien ongelmien ratkaisuun (Farrall & McNeill 2011, 210-211). Farrall on myös tutkissaan desistanssia ja sen tukemista asiakastyössä kiinnittänyt huomiota siihen, että toimiminen (acting) voi olla tehokkaampaa kuin puhuminen (talking). Hänen tutkimuksensa perusteella ”hyvä työ” koostuu työntekijän toiminnasta, esimerkkinä tilanteet, joissa työntekijä konkreettisesti avustaa asiakasta vaikkapa asunnon hankinnassa tai pitämällä yhteyttä muihin viirastoihin. (Farrall 2002, 85, 141-142.) Käytännöllinen ja toiminnallinen lähestymistapa yhdyskuntaseuraamustyössä siis puolustaa myös paikkaansa.

Desistanssitutkimus kiinnittää huomiota yksilön verkostoihin ja niiden tärkeyteen rikollisuudesta irrottautumisessa. Weaver ja McNeill puhuu asiakkuuden kokonaishallinnan relationaalisesta lähestymistavasta desistanssin tukemisessa. Heidän mukaansa tulee tarkastella asiakkuuden kokonaishallinnan prosessien ja käytäntöjen yhteen rakentumista eri toimijoiden, rikoksentehtäjän ja hänelle merkityksellisten ihmissuhteiden välillä. Weaverin ja McNeillin mukaan palveluohjaajan rooliin kuuluu tukea asiakkaan positiivisten ihmissuhteiden kehitystä ja säilymistä ystäviin ja perheenjäseniin sekä kytkeä heidät osaksi muutosprosessia. Tämän lisäksi olisi muodostettava rakentavia ja yhteistyöhön perustuvia suhteita oikeushallinnon palveluiden, vapaaehtoistoimijoiden ja yhteisöjen välille. (Weaver & McNeill 2011, 3.)

Haastatteluissa käy ilmi, että tertiäriverkostojen kanssa toimimista pidetään jopa eräänlaisena välttämättömyytenä vaikuttavalle asiakastyölle yhdyskuntaseuraamustyössä. Sen sijaan primääri- ja tertiäriverkostojen rooli yhdyskuntaseuraamustyössä ei ole niin selkeä. Sekundäriverkostot eivät juurikaan ole tällä hetkellä läsnä asiakkaan kanssa työskenneltäessä ja primääriverkostotkin kytkeytyvät työhön melko löyhästi jos ollenkaan. Rikosseuraamuslaitos on laatinut lapsi- ja perhetyön linjaukset vuonna 2013. Linjaukset korostavat erityisesti lapsen etua (2013, 6), mutta desistanssin tukemisen näkökulma niissä jää melko ohueksi. Paikallaan voisikin olla määritellä tarkemmin perhetyön rooli yhdyskuntaseuraamustyössä sekä vastuunjako kunnallisten toimijoiden kanssa. Tärkeää olisi myös kiinnittää erityisesti huomiota siihen, miten primääri- ja tertiäriverkostojen kanssa työskenneltäessä voidaan tukea nimenomaan asiakkaan pyrkimyksiä rikoksettomaan elämäntapaan.

6.2 Tukitoimet ja niiden suhde desistanssitutkimukseen

Haastatteluaineistossa tukitoimen käsite nähtiin hyvin laajasti. Tarkempi tarkastelu kuitenkin osoitti, että käsite palautui hyvin usein siihen, miten tuetaan yksilön suoriutumista seuraamuksesta. Tukitoimen käsitettä yhdyskuntaseuraamustyössä onkin ehkä järkevämpää lähteä lähestymään siitä näkökulmasta mihin tukitoimilla pyritään, sen sijaan että sitä määritettäisiin sen sisällön kautta. Tukitoimina voidaan käsittää kaikki ne toimenpiteet ja palvelut, joilla edistetään asiakkaan rangaistuksesta suoriutumista. Ne toimet, joilla tuetaan ja edistetään

asiakkaan muutosprosessia, ovat muuta tukea. Kun tukitoimen käsitettä lähestytään sen tarkoituksesta käsin sisällön sijaan, voidaan lähteä myös helpommin pohtimaan sitä, millaisia tukitoimia tulisi järjestää ja miten niitä tulisi kehittää, jotta yhdyskuntaseuraamusten suorittaminen mahdollistuisi yhä useammalle. Käytän edellä kuvattua tukitoimen määrittelyä myös jatkossa opinnäytetyöni kehittämistehtävään liittyvässä osuudessa. Pyrin siis erottelemaan selkeästi seuraamuksesta suoriutumisen tukemisen ja desistanssin tukemisen.

Selkeimmin haastatteluaineistossa tukitoimina nousivat esiin yhdyskuntapalvelun toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunnit sekä yhdyskuntapalveluun tai valvontarangaistuksen toimintaveloitteeseen liitettävät päihdejaksot yhteistyössä päihdehuollon avopalveluiden tuottajien kanssa. Lisäksi tukitoimina nähtiin palveluohjaus, verkostotyö sekä ohjelmatyö. Lisäksi joissakin toimistoissa on aikaisempina vuosina toteutettu ns. köyhyysrahalla yksittäisten asiakkaiden kohdalla toimenpiteitä ostopalveluina, esimerkiksi terapiaa ostamalla. Yhdyskuntapalvelun toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien sisällöt liittyivät paljolti päihteiden käyttöön, akuutteihin elämäntilanteisiin ja rikoksen käsittelyyn. Näistä rikoksen käsittely on teemana sellainen, ettei sen voida suoraan katsoa tukevan seuraamuksen suorittamista vaan enemmänkin rikollisuudesta irrottautumista. Pohdittavaksi jää, voidaanko koskaan tehdä täysin selkeää rajanvetoa tukitoimen ja muun tuen käsitteiden välille. Toisinaan seuraamuksesta suoriutumisen tueksi järjestetty tukitoimi voi onnistuessaan tukea myös desistanssia. Voiko siis desistanssia edistämään tarjottu tuki parhaimmillaan edistää myös seuraamuksen suorittamista?

6.3 Ohjelmatyö suhteessa tukitoimiin ja desistanssin tukemiseen

Ohjelmatyö voidaan nähdä sekä tukitoimena että muutosprosessin tukena. Ohjelmatyön kohdalla tämä pätee erityisesti Viisi Keskustelua Muutoksesta - ohjelmaan. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittamista edistävä tukitoimi voi toimia samalla myös muutosprosessin tukena. Viisi Keskustelua Muutoksesta - ohjelma voi edesauttaa esimerkiksi asiakkaan päihteiden käytön hallintaa ja näin ollen edistää sekä suoriutumista että vähentää riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin. Rikosperusteisesti määräytyvien ohjelmien kuten Suuttumuksen hallinta-, Uusi suunta- tai Liikenneturvaohjelman kohdalla on vaikeampi suoraan hahmottaa seuraamuksesta suoriutumisen edistävää vaikutusta. Ohjelmatyön kohdalla lieneekin siis viisaampaa lähestyä kysymystä tukitoimena toimimisesta siitä lähtökohdasta, mitä sillä tavoitellaan ja usein tavoitteena on enemmänkin uusintarikollisuuden ehkäisy kuin seuraamuksen onnistunut suorittaminen. Tällöin ohjelmatyö lukeutuu enemmän desistanssin tukemiseen kuin tukitoimiin.

Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla perustuu What Works - ajatteluun. Lavikkala on esitellyt artikkelissaan Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä McGuiren ja Priestleyn tutkimuksen pohjalta nousseet kuusi keskeistä vaikuttavan rikosseuraamustyön periaatetta, joita ovat ris-

ki-, tarve- ja vastaavuusperiaate sekä yhdyskuntaperustaisuus, multimodaalisuus ja integriteetti-periaate. Muun muassa Lavikkala on edellä mainitussa artikkelissaan tuonut esille ohjelmatyöhön kohdistunutta kritiikkiä. Hän on tuonut esille näkökohdat, joiden mukaan ohjelmat tulisi kohdentaa paremmin ja asiakkuuden kokonaishallintaa tulisi parantaa. Lisäksi ohjelmatyötä ei voida yksin pitää riittävänä vaan ne tulee nähdä osana vaikuttavaa toimintaa. (Lavikkala 2011, 97-100.) Lähtökohtaisesti ohjelmatyöllä pyritäänkin vaikuttamaan nimenomaan uusintarikollisuusriskiä vähentävästi eikä niitä ole alunperinkään suunniteltu seuraamuksesta suoriutumista tukemaan. Mutta kuten haastatteluaineistostakin käy ilmi, ohjelmatyö on koettu tärkeäksi ja tehokkaaksi työvälineeksi osana rikosseuraamustyötä eikä sen tärkeyttä saa tulevaisuudessakaan unohtaa vaikka rinnalle nouseekin uusia painotuksia muun muassa desistanssitutkimuksen kautta.

6.4 Kehittämiskohteet Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa

6.4.1 Tukitoimien lisäämisen tarve lähtee strategisesta tavoitteesta

Rikosseuraamuslaitoksen yhtenä strategisena tavoitteena on siirtyminen kohti avoimempaa rangaistusten täytäntöönpanoa (Rikosseuraamuslaitoksen strategia vuosille 2011-2020, 2). Myös oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuus katsauksessa todetaan rikosseuraamusten vaikuttavuutta voitavan parantaa laajentamalla yhdyskuntaseuraamusten käyttöä. Katsauksessa tuodaan esille yhdyskuntaseuraamuksien olevan vankeuteen verrattuina vaikuttavampia, kun tavoitteena on rangaistusta suorittavan integroiminen takaisin yhteiskuntaan. Tämän lisäksi yhdyskuntaseuraamusten todetaan olevan vankeutta huomattavasti halvempaa. (Oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus 2014, 15-16.) Yhdyskuntaseuraamusten käyttöä on siis perusteltua lisätä niin vaikuttavuus- kuin taloudellisuuslähtökohdista.

Yhdyskuntaseuraamusten käytön lisääminen tuo kuitenkin mukanaan haasteita. Yksi näistä haasteista on se, että yhä useamman pitäisi pystyä suoriutumaan yhdyskuntaseuraamuksista niiden reunaehtojen edellyttämällä tavalla. Tähän haasteeseen voidaan vastata kehittämällä tukitoimia yhdyskuntaseuraamuksesta suoriutumisen edistämiseksi. Tämä haaste ei koske yksi Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistoa, vaan jokaisen toimiston tulisi pohtia keinoja vastata haasteeseen huomioiden omat toimintaympäristönsä ja resurssinsa. Tukitoimien kehittäminen tässä opinnäytetyössä suuntautuu lähtökohtaisesti yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen tukitoimien kehittämiseen, sillä näiden rangaistusmuotojen kautta siirtyminen kohti avoimempaa seuraamusjärjestelmää tällä hetkellä tapahtuu. Valvonta voidaan nähdä itsessään jo tukitoimena, jonka sisällöllisenä tavoitteena on desistanssin tukeminen.

Siksi kehittämistehtävässä yhtenä pyrkimyksenä on työkokouksessa tuottaa ideoita toimenpiteistä ja palveluista, joiden avulla voitaisiin mahdollistaa yhä useamman suoriutuminen yh-

dyskuntapalvelusta tai valvontarangaistuksesta. Olisi myös toivottavaa, että nämä tukitoimet olisivat sellaisia, joiden käytön tarvetta voitaisiin arvioida jo lausuntovaiheessa, jotta tätä kautta voitaisiin konkreettisesti lisätä yhdyskuntaseuraamusten käyttöä. Lisäksi pitää pohtia sitä, miten tukitoimet, etenkin jos ne ovat ulkopuolisen toimijan tuottamia, saadaan saumattomasti käyttöön.

6.4.2 Toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunnit

Kuten haastatteluaineistosta käy ilmi, on yhdyskuntapalvelun toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien käyttö jäänyt Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa hyvin vähäiseksi ainakin verrattuna muihin toimistoihin, joissa haastatteluja toteutettiin. Toisena kehitystehtävänä onkin suunnitella, miten Toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunnit saataisiin otettua käyttöön myös Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja millaisia sisältöjä tunteihin voidaan toteuttaa eri tilanteissa.

6.4.3 Verkostotyö

Verkostotyön rooli osana vaikuttavaa yhdyskuntaseuraamustyötä korostui haastatteluissa. Kuitenkin ryhmähaastatteluissa erityisesti Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston Vaasan toimipaikan osalta nousi esille tarve kehittää ja tehostaa verkostoyhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Kolmas kehitystehtävä liittyykin keinojen etsimiseen verkostotyön parantamiseksi ja kehittämiseksi toimialueella.

7 Työkokouksessa tuotetut kehittämisajatukset ja toimenpide-ehdotukset

7.1 Yhdyskuntaseuraamuksista suoriutumisen edistäminen - tukitoimet

Aineiston keräämisen ja analysoinnin jälkeen tuloksia esiteltiin Vaasan yhdyskuntaseuraamus-toimistossa järjestetyssä työkokouksessa. Analyysin pohjalta esiin nousseita kehittämistarpeita käsiteltiin pienryhmissä, joiden tarkoitus oli tuottaa konkreettisia toimenpide-ehdotuksia kehittämiskohteisiin. Kehittämiskohteita ovat:

- tukitoimien käyttö ja järjestäminen yleisesti
- toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunnit ja niiden käyttöönotto
- verkostotyö

Pienryhmien tuottamia kehittämisehdotuksia käsiteltiin pienryhmätyöskentelyn jälkeen vielä koko asiakastyötä tekevän henkilökunnan kanssa yhdessä.

Yhdyskuntaseuraamuksista suoriutumisen tukemista työkokouksessa on lähdetty lähestymään siitä näkökulmasta, miksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen ylipäättään keskeytyy. Päih-teiden käyttö ja mielenterveysongelmat nousivat yleisimmiksi syiksi. Näihin liittyen keinoiksi tukea asiakasta oli mainittu laitoshoido, avohuollon tukitoimet, ohjelmatoiminta, keskustelut, asiakkaan oman verkoston hyödyntäminen, yhteydenpito asiakkaaseen puhelimitse, kuulumis-ten kysyminen ja niin sanotusti tilanteen päivittäminen sen sijaan, että yhteydenpitoa olisi vain palvelupaikkakäyntien ja ongelmatilanteiden yhteydessä. Lisäksi esille nousi kolmannen sektorin toimijoiden ja esimerkiksi erilaisten projektien aktiivisempi hyödyntäminen. Lisäksi huomiota kiinnitettiin tukitoimien käyttöön jo lausuntovaiheessa ja yhteistyöhön esimerkiksi tuomioistuinten kanssa. Esimerkkinä mainittiin toimintamalli, jossa tuomioistuimelta pyydetään lisää aikaa soveltuvuusselvityslausunnon laatimiselle, jotta asiakkaan tukitoimiin sitoutta-miseen saadaan aikaa jo lausuntovaiheessa. Esille nousi myös palvelupaikan valintaan liittyvät kysymykset, missä määrin palvelupaikan valinnalla voidaan vaikuttaa suoriutumiseen. Keskus-telua herätti myös vaikeasti sijoitettavien asiakkaiden palvelupaikan valinta.

7.2 Toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunnit

Toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien käyttöä oli lähestytty siitä näkökulmasta, missä vaiheessa näitä tunteja on tarkoituksen mukaista käyttää; yhdyskuntapalvelun alussa, kuluessa vai lopussa. Pienryhmän ehdotuksen mukaan tunteja voisi käyttää ennen varsinaisen työpalvelun aloittamista tilanteissa, joissa asiakas on tuomittu yhdyskuntapalveluun ilman lausuntoa eikä häntä tunneta entuudestaan. Tunteja voisi käyttää alkukartoituksen tekemi-seen ja asiakkaaseen tutustumiseen, joka helpottaisi muun muassa palvelupaikan valintaa.

Tunteja voisi alkuvaiheessa käyttää myös tilanteissa, joissa asiakas on tuomittu yhdyskuntapalveluun kielteisestä soveltuvuusselvityslausunnosta huolimatta, jotta asiakkaan sen hetkinen tilanne saadaan kartoitettua kunnolla. Palvelun alkuvaiheessa käytettävien toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien sisällöt voisivat liittyä kartoituksen tekemiseen, rikoksen käsittelyyn, asiakkaan palveluntarpeiden selvittämiseen ja palveluohjaukseen sekä mahdollisista ongelmakohdista keskustelemiseen ja palvelupaikan valintaan.

Toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunteja voisi olla hyvä käyttää myös palvelun kulussa, mikäli asiakkaalla on paljon sairaudesta johtuvia poissaoloja, palvelupaikalla ilmenee ongelmia, asiakas kohtaa elämänkriisejä, syylistyy uuteen rikokseen tai sanktioon johtaneen rikkomuksen jälkeen. Tuntien sisällöt tässä vaiheessa voisivat liittyä tilanteesta keskusteleseen, palveluntarpeen kartoitukseen ja palveluohjaukseen, ohjelmatyön tarpeen kartoitukseen ja jatkosuunnitelman tekemiseen siitä, miten palvelu saadaan suoritettua loppuun ongelmitta. Toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunteja ehdotettiin käytettäväksi myös tarpeen vaatiessa palvelun loppupuolella, mikäli palvelusta jää muutamia tunteja ikään kuin ”roikkumaan”, loppuvaiheessa ilmenee ongelmia tai mikäli nähdään vielä tässä vaiheessa tarvetta palveluohjaukselle ja palvelujatkumoiden löytymiselle. Yleisesti toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien sisällöksi ehdotettiin muun muassa Työkalupakin tehtäviä, Suunta - valmennuksen yksilövalmennustunteja, Tukeva Oy:n palveluita, palveluohjausta ja verkostotyötä. Keskustelua herätti myös se, missä kohtaa näitä toimia on tarkoituksen mukaista aikatauluttaa osaksi yhdyskuntapalvelua ja missä tilanteissa käytetään palvelutuntien ulkopuolella. Tärkeänä pidettiin sitä, että tuntien aikatauluttamisesta hyötyy asiakas eikä toimisto saadessaan tilastoon merkinnän tukitoimien järjestämisestä. Keskustelua herätti myös se, miten tukituntien kohdalla suhtaudutaan rikkomustilanteisiin, jos asiakas ei saavu paikalle tai saapuu päihtyneenä.

7.3 Verkostotyön kehittäminen

Verkostotyön kehittämiseen liittyen pidettiin tärkeänä, että jokaisessa yhteistyöorganisaatiossa olisi nimetty yhteyshenkilö tai yhteyshenkilöt, joihin voisi olla yhteydessä verkostotyön organisointivaiheessa. Toivottavaa olisi myös se, että tieto yhteyshenkilöistä ja heidän yhteystiedoistaan olisi ajan tasalla henkilöstön vaihtuessa. Yhdeksi ongelmaksi nousi myös tilan puute verkostopalaverien järjestämisen kohdalla. Verkostotyön kohdalla asiakkaan motivoimista ja vastuuttamista pidettiin tärkeänä. Ristiriitaa voi syntyä tilanteissa, joissa työntekijä katsoo verkostotyölle olevan tarvetta, mutta asiakas ei ole halukas tähän. Asiakkaan toivetta pidettiin kuitenkin myös verkostotyön lähtökohtana. Tärkeänä pidettiin verkostopalaveriinin valmistautumista, niin työntekijän itsensä kuin asiakkaankin kohdalla. Tärkeänä pidettiin sitä, että asiakkaan kanssa käydään avoimesti läpi, mistä asioista verkostossa keskustellaan. Myös verkostotyön suunnitelmallisuutta painotettiin. Verkostossa olisi hyvä luoda selkeä vastuujaako

sekä sopia yhteydenpidosta jatkossa. Keskustelua herätti myös se, että usein aloite verkostoyhteistyölle tulee rikosseuraamuslaitoksen puolelta. Esille nousi seikka, että yhdyskuntaseuraamustoimistoa ja sen toimintaa ei ehkä edelleenkään tunneta riittävästi yhteistyökumppaneiden piirissä. Myös yhteistyön henkilöityminen nostettiin esille, joka osittain voi vaikuttaa myös tunnettuuteen. Huomiota on syytä kiinnittää myös siihen, että yhdyskuntaseuraamustoimistolla tunnetaan riittävästi yhteistyötahoja ja heidän toimintaansa.

Verkostotyö nähtiin tarpeelliseksi kokonaisuuden hahmottamisen kannalta. Verkostotyön avulla myös nähtiin voitavan välttää päällekkäisyyttä toimenpiteissä. Verkostotyön nähtiin olevan ajankohtaista eri seuraamuksissa eri tilanteissa. Ehdollisesti rangaistun nuoren kohdalla nähtiin tarpeelliseksi harkita verkoston kokoamista tutustumisvaiheen jälkeen. Vankilasta vapautuvien kohdalla puolestaan verkostotyön tarve nähtiin olevan jo vapautumisen valmisteluvaiheessa. Yhdyskuntapalvelun osalta verkostotyölle nähtiin olevan tilausta joko toimeenpanon alkuvaiheessa tai ongelmatilanteissa ja valvontarangaistuksessa toimeenpanon alkuvaiheessa. Pienryhmässä myös ehdotettiin sitä, että verkoston kokoamista harkittaisiin aina jokaisen asiakkaan kohdalla. Mikäli verkoston kokoaminen harkinnan jälkeen näyttää tarpeettomalta, niin silloin verkostoa ei koota. Muussa tapauksessa verkoston kokoamista tulisi harkita. Seuraavassa luvussa esitetyt toimenpide-ehdotukset pohjautuvat työkokouksessa tuotettuihin kehittämisajatuksiin ja ehdotuksiin.

7.4 Toimenpide-ehdotukset

7.4.1 Tukitoimet

Työkokouksessa tuotetun aineiston pohjalta tukitoimiin liittyen ehdotan, että jokainen työntekijä kartoittaisi omalla toimialueellaan saatavilla olevat palvelut sekä selvittäisi palveluiden käyttöön ja palveluiden piiriin hakeutumiseen liittyvät käytännöt. Ehdotan myös palveluntuottajien ja palvelujärjestelmän kuvauksen tekemistä kirjallisessa muodossa Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston yhteiselle verkkoasemalle, jossa kartoitusta voidaan säännöllisin väliajoin tai aina tarvittaessa päivittää. Näin varmistutaan siitä, että tieto on ajan tasalla ja kaikkien saatavilla eikä tieto katoa esimerkiksi työntekijävaihdosten seurauksena. Lisäksi ehdotan selvitettäväksi oman toimialueen kolmannen sektorin toimijoiden ja erilaisten projektien tilanne ja mahdollisuudet yhteistyöhön yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa.

Työkokouksen perusteella ehdotan myös, että tukitoimien järjestämiseen kiinnitetään entistä enemmän huomiota jo yhdyskuntaseuraamukseen liittyvän lausunnon laatimisvaiheessa. Esimerkiksi, jos vaikuttaa siltä, että lausunto on kielteinen, selvitetään mahdollisuus tukitoimien järjestämiseen ja niiden mahdolliseen vaikutukseen edistää yhdyskuntaseuraamuksesta suoriutumista. Tämä tukitoimien kartoitus ja arvio tukitoimien vaikutuksesta edistää suoriutumista.

ta kirjattaisiin myös aina ylös esimerkiksi lausuntoon. Näin ollen tukitoimien kartoittaminen ja niistä saatavan hyödyn pohtiminen tulisi näkyväksi myös tuomioistuimille niiden tehdessä ratkaisuaan. Toisaalta käytäntö voisi luoda pohjaa yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen käytön lisäämiselle.

Yhdyskuntapalvelun palvelupaikkoihin ja valvontarangaistuksen toimintavelvoitepaikkoihin liittyen ehdotan otettavan käytännöksi, että jokainen työntekijä omalla toimialueellaan säännöllisin väliajoin, vähintään kuitenkin kerran vuodessa käy läpi palvelupaikkaverkoston tilanteen ja kartoittaa mahdolliset uudet palvelupaikat sekä pitää yhteyttä jo olemassa oleviin palvelupaikkoihin joko käymällä tai puhelimitse. Näin toimimalla huolehditaan siitä, että jo olemassa olevat palvelupaikat eivät unohda meidän olemassaoloamme emmekä me unohda muistuttaa heitä palvelupaikkojen tärkeydestä yhdyskuntaseuraamustyölle. Mahdollisten uusien palvelupaikkojen säännöllinen kartoittaminen puolestaan helpottaa palvelupaikkaverkoston ylläpitoa ja kattavuuden varmistamista tilanteissa, joissa jollekin alueelle tulee yllättäen poikkeuksellisen paljon toimeenpanoja tai olemassa olevat palvelupaikat eivät jostain syystä pysty ottamaan tuomittua vastaan.

7.4.2 Toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tunnit

Työkokouksen pohjalta toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien osalta ehdotan käytännöksi käyttää tunteja aina ennen toimeenpanon aloittamista, mikäli asiakas on tuomittu yhdyskuntapalveluun ilman lausuntoa tai kielteisestä lausunnosta huolimatta. Tunteja käytettäisiin näissä tapauksissa alkukartoituksen tekemiseen, mahdollisiin ongelmiin reagoimiseen, palvelupaikan valintaan sekä palveluntarpeen selvittämiseen ja mahdolliseen palveluohjaukseen. Ehdotan toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien käyttöön ottoa myös säännönmukaisesti sellaisissa tilanteissa, joissa tuomitulle on määrätty sanktio, esimerkiksi kirjallinen huomautus. Tällöin tunteja käytettäisiin ainakin suunnitelman laatimiseen yhdyskuntapalvelun loppuun suorittamisen varmistamiseksi sekä palveluntarpeen selvittämiseen ja tarvittaessa palveluohjaukseen.

Haastatteluaineiston perusteella toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien käyttöä jossain määrin vierastettiin eikä sitä koettu luontevaksi. Ehdotan, että alkuun tuntien käyttöön suhtauduttaisiin kaavamaisemmin, jotta niiden käyttö tulisi tutuksi ja tätä kautta ajan saatossa luontevammaksi eri tilanteissa. Ehdotan myös selvitettäväksi eri toimistojen käytäntöjä liittyen toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien kohdalla tapahtuneiden sääntörikkomusten sanktiointimenettelyyn. Selvityksen pohjalta johtoryhmä laatii linjauksen, miten rikkomustilanteissa toimitaan. Tarvittaessa konsultoidaan myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön toiminnan kehitys- ja laatuysikköä. Ehdotan myös, että nostetaan erillise-

nä yhteiseen käsittelyyn, miten tukitoimien käyttö tehdään näkyväksi niissä tilanteissa, joissa päädytään niiden jättämiseen yhdyskuntapalvelun aikataulun ulkopuolelle.

7.4.3 Verkostotyö

Verkostotyön kehittämistä palvelee jo edelle ehdotettu tukitoimiin liittyvä toimialueilla toteutettava palvelukartoitus. Työkokouksen perusteella ehdotan myös, että jokainen työntekijä toimialueellaan olisi yhteydessä keskeisimpiin yhteistyökumppaneihin yhteistyön kehittämiseksi ja huolehtisi säännöllisestä yhteydenpidosta eri yhteistyötahoihin. Ehdotan myös infotilaisuuksien järjestämistä yhteistyökumppaneille yhdyskuntaseuraamustyön tunnetuksi tekemistä varten. Lisäksi olisi hyvä, jos myös yhteistyökumppanit olisivat valmiita kertomaan omasta toiminnastaan ja käytännöstään yhdyskuntaseuraamustoimiston henkilökunnalle. Mahdollisia vierailuja voisi järjestää resurssien salliessa puolin ja toisin, jotta työntekijät tulisivat tutuiksi. Ehdotan myös, että pyritään sopimaan yhteyshenkilöt eri yhteistyökumppaneiden kanssa ja varmistamaan yhteistyön jatkuminen myös henkilöstön vaihtuessa.

Yksittäisiin asiakastapauksiin liittyen työkokouksen pohjalta ehdotan, että verkostotyön tarve huomioidaan jokaisen asiakkaan kohdalla ja asia kirjataan säännönmukaisesti ylös asiakastietojärjestelmän työskentelylomakkeelle kohtaan yhteistyö. Ylös kirjataan, miten verkostotyön tarvetta on kartoitettu, mihin lopputulokseen on tultu ja mihin toimenpiteisiin on ryhdytty tai ollaan ryhtymässä. Ylös kirjataan myös perusteet, mikäli verkostotyölle ei katsota olevan tarvetta. Mikäli asiakkuuden alussa tai kuluessa käy ilmi, että asiakkaalla on kontakteja myös muihin viranomaisiin, ollaan aina vähintään puhelimitse yhteydessä toisiin toimijoihin päällekkäisen työn välttämiseksi ja yhteistyön tarpeen kartoittamiseksi. Tämä luonnollisesti edellyttää asiakkaan suostumusta.

Ehdotan myös pienryhmätyöskentelyn aloittamista asiakkaiden primääriverkostojen hyödyntämisen mahdollisuuksien kartoittamiseksi ja toimintamallien luomiseksi. Tutkimuslähteiden perusteella asiakkaiden lähiverkostojen huomioiminen on tärkeää ajatellen rikollisuudesta irrottautumisen prosessia, mutta tällä hetkellä yhdyskuntaseuraamustyössä lähiverkoston kanssa työskentelyä ei juurikaan hyödynnetä. Pienryhmätyöskentelyn tavoitteena olisi selvittää mitä mahdollisuuksia ja rajoituksia lähiverkostojen työskentelyyn mukaan ottamiseen liittyy ja minkälainen yhteistyö lähiverkostojen kanssa on resurssien käytön ja saavutettavien etujen kannalta järkevää.

8 Pohdinta

Siirryttäessä kohti avoimempaa rikosseuraamusjärjestelmää myös tuen tärkeys tulee korostumaan, jotta yhä useampi tuomittu voisi suoriutua yhdyskuntaseuraamuksista. Tukitoimet ovat tärkeitä juuri suoriutumisen tukemiseksi ja näin ollen yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen mahdollistamiseksi yhä useammalle. Lisäksi keskusteltaessa tuesta yhdyskuntaseuraamuksissa, on huomioitava seuraamusten vaikuttavuustavoitteet. Yhdyskuntaseuraamusten suorittamisen aikana olisi pystyttävä tukemaan myös desistanssia, jotta seuraamukset myös tosiasiallisesti vaikuttaisivat uusintarikollisuuteen. Yhdyskuntaseuraamusten kustannustehokkuus suhteessa vankeusrangaistukseen ei yksin riitä perusteluksi niiden käytön lisäämiselle.

Sosiaalinen tuki on merkityksellistä yhdyskuntaseuraamustyössä moneltakin kannalta. Tämän opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä samoin kuin tuloksissakin korostuu asiakkaan ja työntekijän välisen vuorovaikutussuhteen merkitys ja erityisesti luottamus, jonka rakentuminen asiakassuhteen alussa nähdään tärkeäksi vaikuttavan työskentelyn kannalta. Muun muassa Farrall ja Calverley (2006, 65-66) nostavat esille työntekijän ja asiakkaan välisen luottamussuhteen merkityksen vaikuttavassa asiakastyössä. Myös Flynn (2010, 107-108) korostaa vastaavuoroisuutta ja kumppanuutta. Sosiaalisen tuen arviointituen elementti puolestaan näkyy palautteen antamisena. Farrall (2002, 85) nostaa esille myös työntekijän roolin asiakassuhteessa ja määrittelee työtä toiminnan (acting) ja puhumisen (talking) kautta. Hänen mukaansa toimiminen voi olla usein puhumista tehokkaampaa. Sosiaaliseen tukeen liittyen tämän voidaan nähdä olevan kytköksissä tietotukeen, joka aineistossa painottui muun muassa käytännönläheisenä asiakkaan avustamisena.

Luottamuksen muodostuminen voi viedä aikaa ja näin ollen niin sanotusti ”itse asiaan pääseminen” ei tapahdu hetkessä. Tämä saattaa näyttäytyä ongelmallisena tehokkuusvaatimusten kannalta. Olisikin syytä huomioda, että vaikka työskentely saattaa lähteä hitaasti liikkeelle, voi sen tulokset olla vaikuttavampia. Sosiaalisen tuen rooli on siis vahva yhdyskuntaseuraamustyössä. Asiakkaan konkreettinen avustaminen ja esimerkiksi yhdessä kulkeminen eri virastoissa on myös ajoittain aikaa vievää. Vaikuttava yhdyskuntaseuraamustyö vaatii siis aikaa enemmän kuin kaavamainen säännöllinen tapaamisten toteuttaminen, joissa keskustellaan asiakkaan elämäntilanteesta vaikka sekin on tärkeää.

Sekä desistanssiteoriat että teoriat sosiaalisesta tuesta nostavat esille yksilön osana sosiaalista ympäristöä ja ympäristön vaikutuksen yksilön käyttäytymiseen. Esimerkiksi desistanssiteoriat painottavat sosiaalisen pääoman ja sosiaalisten suhteiden merkitystä rikollisuudesta irrottautumisessa. Kuten aineistosta nousee esille, tertiäriverkostot ovat yhdyskuntaseuraamustyössä voimakkaasti läsnä. Kysymys kuuluukin, kuinka myös primääri- ja sekundäriverkostot voitaisiin huomioda paremmin yhdyskuntaseuraamustyössä, ne kun usein ovat kuitenkin yksilön kannalta vaikuttavammassa roolissa kuin viranomaiset.

Muun muassa Flynn (2010, 110-111) nostaa esille sosiaalisen pääoman merkityksen desistanssiprosessissa ja nostaa esille myös tärkeä kysymyksen siitä, miten rikoksentekijä voi hankkia sellaista sosiaalista pääomaa, joka tukee reitegraatiota ja rikollisuudesta irrottautumista. Hän viittaa myös Farralliin ja painottaa resurssien kohdentamista perhe- ja sosiaalisten suhteiden vahvistamiseen yhteisöissä, joihin rikoksentekijä palaa tuomion suorittamisen jälkeen. Yhdyskuntaseuraamustyön näkökulmasta sosiaalisen pääoman muodostumisen ja reitegraatiota tukevien suhteiden muodostumisen tulisi olla läsnä työskentelyssä kokoajan, koska siihen on mahdollisuus tuomitun ollessa myös rangaistuksen suorittamisen aikana osa yhteisöään.

Sosiaalisten suhteiden kartoittamien ja niistä keskusteleminen kuuluu yhdyskuntaseuraamustyön sisältöön. Kysymys kuuluukin, millä käytännön toimilla yhdyskuntaseuraamustyötä tekevät viranomaiset voisivat edistää yksilön sosiaalisen pääoman kehittymistä ja sosiaalisten suhteiden vahvistumista vai onko se ylipäättään mahdollista. Primääri- ja sekundääriverkostojen mukaan ottaminen työskentelyyn ei suinkaan ole ongelmaton vaan siihen liittyy niin resursointiin, verkostojen rooliin ja vaitiolovelvollisuuteen liittyviä seikkoja, jotka tulisi ratkaista.

Opinnäytetyön tulokset ovat yksi kuvaus yhdyskuntaseuraamustyön arjesta ja sisällöstä sekä sen kehittämisen haasteista. Kehittämisehdotukset on muodostettu silmälläpitäen erityisesti Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistoa, mutta ne ovat oletettavasti sovellettavissa myös muissa toimistoissa tarpeen mukaan. Yhdyskuntaseuraamustoimistojen kehityshistoriasta johdettujen toimintatavat ja mallit ovat muotoutuneet joka toimistossa omanlaisikseen ja myös kehittämiskohteet ja tarpeet vaihtelevat tämän vuoksi toimistoittain. Siksi koen myös hyvänä asiana, että aineistoa opinnäytetyöhöni on kerätty laajasti. Näin on ainakin voitu pyrkiä hyödyntämään jo olemassa olevaa tietoa ja toimintamalleja soveltaen niitä toiseen ympäristöön. Kehittämisehdotukset toteutuessaan voivat aiheuttaa ainakin hetkellisesti myös lisää työtä. Ajatuksena kuitenkin on, että toimintaa kehittämällä tulevaisuudessa työnteko helpottuu ja viime kädessä niin työntekijät kuin asiakkaatkin hyötyvät toimenpiteistä. Rikosseuraamuslaitoksen strategian mukainen työskentely kuitenkin edellyttää myös työn sisällön kehittämistä. Tämä opinnäytetyö luo yhden katsauksen kehittämishaasteisiin ja mahdollisuuksiin.

Tässä opinnäytetyössä esittelyjen kehittämisehdotusten toteuttaminen on prosessimaista eivätkä kehitys ja muutos tapahdu hetkessä. Tukitoimien kenttä elää jatkuvasti sitä mukaa kun uusia palveluita ja toimijoita tulee mukaan ja vanhoja poistuu etenkin jos tukitoimia hankitaan oman organisaation ulkopuolelta. Myös oman organisaation toiminta kehittyy jatkuvasti uudet toimintamallit tulevat vanhojen rinnalle ja myös osin korvaamaan niitä. Uusien tukitoimien kehittäminen ei tarkoita vanhoista ja hyviksi havaituista toiminnoista luopumista. Vaatii kuitenkin pitkäjänteisyyttä ja tarkkanäköisyyttä pysyä ”ajan hermolla” ja tunnistaa mistä toimintamalleista on syytä luopua ja mitä uusia ottaa mukaan toimintaan. Myös toiminta suoriutumisen parantamiseksi - tuntien käyttöönotto on eräänlainen prosessi, jonka aikana toimipaikat muodostavat omaan toimintakulttuuriinsa sopivan toimintamallin niiden käyttöön.

Tuntien käyttöä on tärkeää tarkastella työntekijätason sijaan toimipaikkatasolla, jotta asiakkaiden yhdenmukainen kohtelu ja tasavertaisuus voidaan varmistaa. Myös verkostotyön kehittäminen on alati jatkuva prosessi johtuen yhteistyöverkostojen muuttumisesta ja laajenemisesta sekä yhteistyökumppaneiden vaihtumisesta niin yksilö- kuin organisaatiotasollakin.

Lähteet

- Blomster, P. ja Tyni, S. 2012. Vähentääkö vankitoiminnot uusintarikollisuutta? Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012): 6.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101725/YP62012_Tyni.pdf?sequence=1
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Farral, S. 2002. Rethinking what works with offenders. Probation, social context and desistance from crime. UK: Willan Publishing.
- Farral, S. ja Calverley, A. 2006. Understanding Desistance from Crime. Theoretical directions in resettlement and rehabilitation. Berkshire, England. Open University Press.
- Farral, S. & McNeill, F. 2011. Desistance research and criminal justice social work. In Transnational Criminology manual.
http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Farral_McNeill_Transnational_Criminology_Manual.pdf.
- Flynn, N. 2010. Criminal behaviour in context : space, place and desistance from crime. Abingdon, Oxon : Willan Publishing.
- Hallituksen esitys eduskunnalle yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. HE 215/2014vp. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140215.pdf>.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008 Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Järvikoski, A. ja Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. WSOYpro: Helsinki.
- Kananoja, A. Lähteinen, M. Marjamäki, P. Laiho, K. Sarvimäki, P. Karjalainen, P & Seppänen, M. 2007. Sosiaalityön käsikirja. Jyväskylä: Tietosanoma Oy.
- Ketola, T. ja Kokkonen, T. 1993. Sosiaalialan työn lähtökohtia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Konttila, A. ja Tyni, S. 2011. OMA-ohjelman suorittaneiden väkivaltarikollisten uusintarikollisuus sekä ohjelman välittömät vaikutukset. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 4/2011.
- Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta 24.6.2010/634. Finlex.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100634?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ehdollisen%20vankeuden%20valvonta>.
- Laki ehdollaisen vapauden valvonnasta 23.9.2005/782. Finlex.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050782?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ehdonalaisen%20vapauden%20valvonta>.
- Laki nuorisorangaistuksesta 21.12.2004/1196. Finlex.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041196?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=nuorisorangaistus>.
- Laki valvontarangaistuksesta 8.4.2011/330. Finlex.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110330?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=valvontarangaistus>.

Laki yhdyskuntapalvelusta 12.12.1996/1055. Finlex.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961055?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=yhdyskuntapalvelu>.

Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013. Rikosseuraamuslaitos.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi-ja_perhetyon_periaatteet_.pdf

Lavikkala, R. 2011. Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä. Teoksessa: Lavikkala, R. & Linderborg, H. (toim.) 2011. Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, Acta Poenologica. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Maruna, S. 2003. Making good. How ex-convicts reform and rebuild their lives. American Psychological association. Washington, D.C.

McNeill, F. & Weaver, B 2011. Some lessons from research for organising and delivering case management work with offenders. The Scottish centre for Crime and Justice Research.

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/DOMICE%20Desistance%20and%20Case%20Management.pdf

McNeill, F. 2009. Towards effective practise in offender supervision. Report 01/09. The Scottish centre for crime and justice research. http://www.sccjr.ac.uk/wp-content/uploads/2012/10/McNeil_Towards.pdf

Metteri, A & Haukka-Wacklin, T. 2012. Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Teoksessa: Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Stakes. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Oikeudenmukainen, avoin ja luottamukselle rakentuva yhteiskunta. Oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus 2014. Oikeusministeriön julkaisu 41/2014.

http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1412054526291/Files/OM_Tulevaisuuskatsaus2014_18_s.pdf

Raunio, K. 2004. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudemus.

Recommendation CM/Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules. http://www.cep-probation.org/default.asp?page_id=157&map_id=67

Rikosseuraamuslaitoksen strategia vuosille 2011-2020.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hglF5q/Risen_strategia_2011-2020.pdf

Ruuskanen, P. Sosiaalinen pääoma. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali.

<http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/sosiaalinen-paaoma>

Suonio, M. 2014. Sosiaalityö ja penologia. Sosiaalityö rangaistusteoreettisessa ajattelussa. Teoksessa: Linderborg, H. Suonio, M. Lassila, T. (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014. Juvenes Print.

Toikko, T. 2005. Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.

Vesterbacka, E. 2003. Saatteeksi. teoksessa Järvenpää, R. & Kempas, M. (toim.) 2003. What Works - mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa. Vantaa: Dark Oy.

Viikki-Ripatti, S. 2011. Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa Lavikkala, R. & Linderborg, H. (toim.) 2011. Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, Acta Poenologica. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Väisänen, R. & Väänänen-Fomin, M. 2014. Yhdyskuntaseuraamustyön tavoitteet, linjaukset ja työtä ohjaavat periaatteet aikuissosiaalityön orientaatioiden kysymyksenä. Teoksessa: Linderborg, H. Suonio, M. Lassila, T. (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014. Juvenes Print.

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelurunko

SOSIAALINEN TUKI

- ei-materiaalinen auttaminen vs. materiaalinen auttaminen, onko materiaalista auttamista yks-työssä (vrt. myös konkreettinen auttaminen)?
- sosiaalinen tuki ja verkostot (primaari, sekundaari, tertiääri, miten kietoutuu yhteen yks-työssä)
 - ➔ onko työssä tekemisissä asiakkaan primaari, sekundaari ja tertiääriverkostojen kanssa, miten?
- henkinen tuki (arvostaminen, luottaminen, välittäminen, luottaminen, kuunteleminen)
- arviointituki (vahvistaminen, palaute, tasavertaisuus)
- tietotuki (neuvot, ohjeet, ehdotukset, tiedotus)
 - ➔ miten näkyvät työssä?
- sosiaalinen tuki vs. kontrolli, vaikuttaako asiakkuuden pakko tuen tarjoamiseen/vastaanottamiseen/asiakkaan suhtautumiseen tukeen, miten?

TUKITOIMET

- mitä nähdään tukitoimina?
- konkreettiset tällä hetkellä käytössä olevat
- aikaisemmin käytössä olleet
- suunnitteilla olevat
- mitä tukitoimia tällä hetkellä tarvittaisiin? Entä tulevaisuudessa?
- tukitoimet vs. kontrolli, vaikuttaako asiakkuuden pakko tukitoimien vastaanottamiseen/asiakkaan suhtautumiseen niihin, miten?

OHJELMATYÖ / WHAT WORKS

- tekeekö haastateltava ohjelmatyötä ja jos tekee niin mitä ohjelmia?
- onko tukitoimi?
- millä lailla ohjelmat tukee?
- onko ohjelmien välillä eroja?
- mitä ohjelmilla tavoitellaan?

DESISTANSSI

- millaisena prosessina nähdään
- milloin yksilö on ”irrottautunut” rikollisuudesta?
- miksi irrottautuu
- kuinka voidaan yks-työssä tukea desistanssia?
- mihin tulee vaikuttaa (vrt. yksilö - ympäristö)
- mikä on palveluohjauksen rooli yhdyskuntaseuraamustyössä?
- miten mielletään asiakkuuden kokonaishallinta

Liite 2: Haastattelupyyntö

HAASTATTELUPYYNTÖ

Suoritan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa Laurea-ammattikorkeakoulussa Tikkurilassa teemalla sosiaali- ja rikosseuraamusalan johtaminen ja kehittäminen. Työskentelen Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja teen opinnäytetyötä aiheesta tukitoimet ja sosiaalinen tuki yhdyskuntaseuraamustyössä. Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää miten asiakkaille kohdennettavia tukitoimia ja sosiaalista tukea voitaisiin kehittää uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi desistanssiteorioiden valossa sekä selkeyttää näitä käsitteitä. Tarkoituksena on tuottaa lähtökohtia tukitoimien kehittämiseksi Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa.

Kerään aineistoa opinnäytetyötäni varten teemahaastatteluina. Tarkoitukseni on haastatella yhdyskuntaseuraamustoimistojen henkilökuntaa pienehköissä toimistoissa jokaisella rikosseuraamusalueella. Toivoisin voivani haastatella kahta työntekijää myös teidän toimistostanne. Haastattelut tulen mielelläni suorittamaan toimistollenne, joten haastattelun vuoksi ei tarvitse erikseen reissata minnekään. Haastattelut pyrin toteuttamaan syksyn 2014 aikana.

Tarkoitukseni on nauhoittaa haastattelut ääninauhalle. Haastattelut litteroidaan analysointia varten ja valmiissa työssä saatan käyttää lainauksia haastatteluista. Käsittelen aineiston yhtenä massana, joten yksittäiset toimistot tai työntekijät eivät nouse suoraan esille. Opinnäytetyössä kerrotaan, missä toimistoissa haastattelut on toteutettu, mutta haastateltavien nimiä ei mainita eikä tuloksia esiteltäessä viitata tiettyihin toimistoihin. Ottaen huomioon kuitenkin se, että yhdyskuntaseuraamustoimistojen henkilökunta tuntee melko laajalti toisensa, ei täyttä anonymiteettia voida taata. Joku siis voi aina tunnistaa, ketä on haastateltu.

Mikäli teidän työyhteisöstänne löytyy halukkaita osallistumaan haastatteluun, pyytäisin ilmoittamaan siitä minulle mahdollisimman pikaisesti sähköpostilla, jotta voin sopia haastateltavien kanssa haastattelujen ajankohdasta. Mikäli mieleenne tulee kysyttävää aiheeseen liittyen, voi myös kysymyksiä lähettää oheiseen sähköpostiin.

Ystävällisin terveisin:

Eija Kamppila

Liite 3: Pienryhmien tehtävänannot

RYHMÄ 1. TUKITOIMET

- Millä keinoilla (tukitoimilla) voidaan edistää yhdyskuntapalvelusta ja valvontarangais-
tuksesta suoriutumista eri tilanteissa? Ei tarvitse miettiä tukitoimien toteuttajaa tai
kustannuskysymyksiä (ts. voi olla itse järjestettävää tai ulkopuolelta hankittua toi-
mintaa/palvelua).
- miten valvontojen kohdalla voidaan edistää asiakkaan kykyä/mahdollisuuksia hoitaa
valvontansa reunaehtojen mukaisesti?

RYHMÄ 2. VERKOSTOTYÖ

- Miten verkostotyötä voisi organisoida, jotta se olisi tehokasta ja toimivaa niin tuki-
toimien kuin sosiaalisen tuen / palveluohjauksenkin näkökulmista (ihannetila)?
- Miten verkostotyötä voisi nykytilanteessa lähteä edistämään/kehittämään ja mitä
toimijoita siinä voidaan/tulee huomioida (käytännön toimenpiteitä)?

RYHMÄ 3. TOIMINTA SUORIUTUMISEN PARANTAMISEKSI TUNNIT

- Missä tilanteissa ”tukitunteja” voidaan käyttää? (huom. reagointi ja ennakointi)
- Mitä sisältöjä tukitunneille voidaan rakentaa eri tilanteissa?